

Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1929 – 1934 (Od šiestojanuárovej diktatúry po atentát na kráľa Alexandra)

Ján Tkáč

TKÁČ, Ján. Political Life of Slovaks in Vojvodina in 1929–1934 (From the 6 January Dictatorship to the Assassination of King Alexander) In *Historický zborník*, Vol. 35, 2025, No. 2, pp. 49 – 83.

Abstract: The coup d'état of King Alexander I on January 6, 1929 was welcomed by many Slovaks in Vojvodina, because apart from the Slovak National Peasant Party, other political parties in Yugoslavia were also banned. Slovaks were in a difficult situation since the breakup of Yugoslavia in 1918, because cooperation with one national Serbian political party meant revenge from the other party when the political situation changed. The Slovak press of the time in Vojvodina adapted to the dictatorial regime and operated in the spirit of state propaganda. In the political newspaper *Národná jednota* there were fewer articles of a political nature. Articles of an informative nature prevailed. King Alexander I, the Karađorđević dynasty, the government and state power were described in a positive light. The main figure of Slovak public life in Vojvodina and Yugoslavia was lawyer in Novi Sad Ján Bulík (who come from Kovačica). In the new political conditions after 1929, he began to promote a new way of organizing Slovaks in Yugoslavia. This involved „non-political“ activities and the establishment of non-political organizations through which the policy of Slovaks was promoted. The Advisory Committee of Slovaks of the Danube Banate (banovina) played a major role in this policy. In 1932, the Advisory Committee of the Danube Banate founded the most important institution of Slovaks in Yugoslavia, Matica slovenská.

Keywords: dictatorship, coup d'état, Yugoslavia, Vojvodina, Matica slovenská, banovina, advisory committee, foreign Slovaks.

Predmetom tejto štúdie je politika vojvodinských Slovákov v Juhoslovanskom kráľovstve v rokoch 1929 – 1934 a nadväzuje na moje predchádzajúce štúdie, v ktorých som sa venoval slovenskej politike v Juhoslávii v rokoch 1918 – 1929.¹ Nový juhoslovanský štát na čele s dynastiou Karađorđevićovcov vznikol 1. decembra 1918. V rokoch 1920 – 1929 sa volal Kráľovstvo, Srbov, Chorvátov a Slovincov (Kráľovstvo SHS) a v rokoch

¹ TKÁČ, Ján. Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1924. In *Historický zborník. Vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 33, 2023, č. 2, s. 41-77. ISSN 1335-8723. TKÁČ, Ján. Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1924 – 1929. In *Historický zborník. Vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 34, 2024, č. 2, s. 88-125. ISSN 1335-8723.

1929 – 1941 Juhoslovanské kráľovstvo. Už od začiatku sa novému štátu jednoducho hovorilo Juhoslávia. Obdobie Juhoslovanského kráľovstva v rokoch 1929 – 1941 sa podľa politického zriadenia rozdeľuje na: obdobie absolutistickej monarchie (1929 – 1931), obdobie nepriameho parlamentarizmu (1931 – 1939) a obdobie výkonnej (nezastupiteľskej) vlády (1939 – 1941) bez parlamentu.² Ďalší výrazný medzník, ktorý obdobie rokov 1929 – 1941 rozdeľuje na dve časti, je vražda kráľa Alexandra I. Karađorđevića³ v Marseille v októbri 1934. Obdobie od roku 1929 do roku 1934 je v znamení osobnej diktatúry kráľa Alexandra Karađorđevića. Niektorými aspektmi histórie Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1929 – 1934 sa venovali historici Samuel Jovankovič a Eva Škorvánkova.

6. januára 1929 kráľ Alexander I. uskutočnil štátny prevrat. Zrušil tzv. Vidovdanskú ústavu z roku 1921, rozpustil parlament a s pomocou armády nastolil osobnú diktatúru. Potom zrušil orgány obecnej samosprávy, nariadil rozpustenie všetkých strán a zaviedol prísnu cenzúru tlače. Kráľ vládol bez ústavy a parlamentu a vymenoval predsedu vlády, ministrov, ktorí boli zodpovední iba jemu. Nový režim sa opieral o vojenské špičky, štátny bezpečnostný aparát, časť srbskej a slovinskej politickej reprezentácie a časť chorvátskych a slovinských hospodárskych a finančných kruhov. Zákomom z 3. októbra 1929 bolo Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (skratka SHS) premenované na Kráľovstvo Juhoslávia (*Kraljevina Jugoslavija*, ďalej len Juhoslávia).⁴ S cieľom dokončiť unifikáciu a centralizáciu krajiny boli zrušené všetky dovtedajšie historické oblasti so starými hranicami a krajina bola rozdelená na deväť bánstiev (bánovin).⁵ Ako vhodný prostriedok na centralizáciu krajiny sa kráľ snažil využiť juhoslovanskú národnú myšlienku o jednom juhoslovanskom národe. Tým chcel podprieť svoju politickú moc. Táto myšlienka nenašla ohlas ani medzi srbskými radikálmi, ani v Chorvátskej sedliackej strane, čo boli dovtedy najsilnejšie politické strany v Juhoslávii. Zo slovenských autorov sa diktatúre kráľa Alexandra v Juhoslávii vo svojich štúdiách venovala Eva Škorvánkova.⁶

² ĐORĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugosloaviji. In *Strani pravni život*, roč. 57, 2013, č. 3, s. 294. ISSN 0039-2138.

³ Kráľ Alexander I. Karađorđević (1888 – 1934) bol syn srbského kráľa Petra I. Od roku 1914 bol regentom Srbska a vrchným veliteľom srbských vojenských síl. Po smrti svojho otca v roku 1921 sa stal kráľom Kráľovstva Srbov, Chorvátov a Slovincov. Ako monarcha sa obával rastu vplyvu Talianska a obnovenia Rakúsko-Uhorska. V zahraničnej politike sa orientoval na spojenectvo s Francúzskom a Malou dohodou. Vo vnútornej politike sa opieral o srbské vládnuce elity a presadzoval unitárnu formu štátu. Jednotu štátu sa snažil dosiahnuť myšlienkou jednotného juhoslovanského národa.

⁴ ŠESTÁK, Miroslav et. al. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, s. 417-419. ISBN 80-7106-266-9.

⁵ Banovina. V dobovej tlači vojvodinských Slovákov ako napríklad v novinách *Národná jednota* sa používajú dve podoby názvu. Raz sa uvádza nezmenená podoba zo srbčiny a chorvátčiny „banovina“ a inokedy sa používa poslovenčený názov „bánstvo“. Slovenskí historici tiež používajú oba názvy, ktoré sú podľa mňa rovnocenné. Vzhľadom na to, že sa prvá z dvoch slovenských inštitúcií, ktorá bola založená v tomto období, nazýva Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, budem v tejto štúdii používať túto podobu.

⁶ ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra. In *Historické štúdie k životnému jubileu Herty Tkadlečkovej*. Bratislava : Stimul, 2011, 164 s. ISBN 978-80-8127-015-4.

Zákaz politických organizácií sa, samozrejme, dotkol aj Slovenskej národnej roľníckej strany (ďalej len SNRS) so sídlom v báčskej obci Petrovec.⁷ 17. januára dostala strana výzvu, aby do 24 hodín podala žiadosť, ak chce aj naďalej pôsobiť. Po dohode s viacerými politickými činiteľmi strana oznámila nasledovné: „*Vzhľadom na terajší stav v krajine Slovenská národná roľnícka strana zastavuje svoju činnosť*“ („*S obzirom na posotojeće stanje u državi Slovenská národná roľnícka strana obustavlja svoj rad.*“). Bola to posledná aktivita strany. Zároveň bol v obecnom dome v Petrovci do rúk notára Jána Dedinského odovzdaný celý archív strany. 18. januára boli rozpustené všetky politické organizácie v Juhoslávii.⁸ SNRS v skutočnosti prestala byť aktívna už po voľbách v roku 1927. Ústava z 3. septembra 1931, ktorú vyhlásil kráľ Alexander I., v 13. paragrafe síce povoľovala zhromažďovanie a združovanie občanov, ale zakazovala náboženské, kmeňové (národné) a regionálne (krajové) združovanie, ktoré by malo stranícko-politické a telovýchovné ciele.⁹ SNRS už nebola obnovená a Slováci, až do obsadenia Juhoslávie štátmi Osi v apríli 1941, už neiniciovali, ani nezaložili vlastnú politickú stranu.

Štátny prevrat kráľa Alexandra I. mnohí Slováci vo Vojvodine prijali so zadosťučinením, pretože okrem SNRS zanikli aj ostatné celoštátne politické strany. Slováci a SNRS (do roku 1927 pod názvom Slovenská národná strana) boli v ťažkom postavení celé obdobie od vzniku Juhoslávie v roku 1918, pretože spolupráca s niektorou celoštátnou srbskou politickou stranou znamenala pomstu od druhej, keď sa zmenili politické pomery. Veľmi negatívne vplývalo na slovenskú politiku časté striedanie vlád a časté voľby (namiesto každých štyroch rokov boli voľby každý druhý rok). To, čo Slováci získali od jednej vlády za spoluprácu s vládnu stranou, to väčšinou stratili po zmene politických pomerov. Najvýznamnejší politicky činní Slováci vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1929 boli okrem predsedu Slovenskej národnej strany Ľudovíta Mičátka (Kysáč), evanjelický farár Igor Branislav Štefánik (Báčka Palanka – Nový Sad),¹⁰ notár Jozef Marčok (Hložany), kníhtlačiar Andrej Labáth (Petrovec). Ako reakciu na politický vývoj v Juhoslávii pred rokom 1929, parlamentnú krízu a strelbu v juhoslovanskom parlamente v roku 1928 petrovský kníhtlačiar A. Labáth v knihe *Naša politika od prevratu podnes*, ktorú vydal v roku 1932 napísal: „*A preto keď prišiel 6. január 1929 zhlboka sme si vydýchli, bárs boli sme na čistom, čo značí rozpustenie parlamentu a vrchná správa v rukách vojenských. Šiesty január pomohol nielen nám Slovákom ale celému štátu a mi tak vďaka z tej príležitosti v Nár. jednote napísali sme: Lepšia zdravá diktatúra*

ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Legitimizácia diktatúry kráľa Alexandra v kázňach Igora Branislava Štefánika. In DANIŠ, Miroslav (ed.). *Historické štúdie (Acta historica Posoniensia 16)*. Bratislava : Stimul, 2011, s. 230-237. ISBN 9788081270246.

⁷ Do 3. apríla 1927 mala strana názov Slovenská národná strana. Skratka SNS, ako to bolo bežné na Slovensku, sa vo Vojvodine bežne nepoužívala.

⁸ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň úč. spol v Petrovci, 1932, s. 86-87.

⁹ *Ustav Kraljevine Jugoslavije*. Beograd : Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 1931, s. 6. [online]. Dostupné na: http://digitalna.nb.rs/view/URN:NBN:RS:SD_32AD9356FA85FB655C55A96AF1D7ACD7#page/0/mode/1up. [cit. 1. 7. 2025].

¹⁰ Igor Branislav Štefánik (1873 – 1940) bol starším bratom generála Milana Rastislava Štefánika.

*ako zhnitý parlamentarizmus! Nech žije kráľ!*¹¹ V podobnom duchu sa o kráľovi Alexandrovi I. vyjadril aj farár Igor B. Štefánik. Vyzdvihoval kráľa aj vo svojich kázňach na nedelňých bohoslužbách. Na prvom mieste oslavoval kráľa ako vojaka, hrdinu, múdreho panovníka a vladára. Hovoril, že kráľ je obľúbený a miluje ho celý národ.¹² Slovenská dobová tlač vo Vojvodine sa prispôsobila diktátorskému režimu a pôsobila v duchu štátnej propagandy. Bola to určitá forma autocenzúry a snahy, ako sa vyhnúť štátnym represáliám. V spoločensko-politických novinách *Národná jednota* bolo menej článkov s politickým charakterom. Prevažovali články informatívneho charakteru. Kráľ Alexander I., dynastia Karađorđevićov, vláda a štátna moc boli opisované v pozitívnom svetle.¹³ Kráľ Alexander I. bol vyzdvihovaný ako starostlivý panovník, ktorý sa stará aj o maloroľníkov, ktorých bolo medzi vojvodinskými Slovákmi asi najviac.¹⁴ V podobnom duchu boli písané aj školské dejepisné učebnice. Juhoslovanská štátna tradícia však bola postavená na srbskej štátnej tradícii a na dynastii Karađorđevićov, čo vzbudzovalo odpor ostatných národov.¹⁵ Ideológia jednotného juhoslovanského národa nenašla podporu medzi Chorvátmi, Slovincami a ostatnými neslovanskými národmi (Albánci, Macedónci, Maďari, Nemci). Je zaujímavé, že juhoslovanská štátna tradícia získavala čoraz väčšiu podporu medzi Slovákmi. Naplno sa prejavila po druhej svetovej vojne v socialistickej Titovej Juhoslávii. Slovenská politická reprezentácia v Juhoslávii a najmä vo Vojvodine v zápase za svoje požiadavky využívala to, že Juhoslávia a Československo boli spojencami v Malej dohode. Prejavilo sa to najviac práve v tomto období, keď Juhoslávii naplno dominoval kráľ Alexander I., ktorý sa snažil utužovať spojenectvo s Malou dohodou, a teda aj s Československom.

Na základe rozhodnutia kráľa Alexandra I. bola Juhoslávia 3. októbra 1929 rozdelená na deväť bánstiev.¹⁶ Bánstvá boli najvyššie správne a podľa ústavy z roku 1931 aj samosprávne územné jednotky v Juhoslávii. Samospráva bola iba čiastočná a formálna, keďže na čele bánstva bol bán vymenovaný kráľom na návrh ministra vnútra a so súhlasom ministerskej rady (vlády). V každom bánstve boli aj samosprávne orgány: bánka rada a bánsky odbor. Bánka rada bola poradným orgánom bána, ktorá mala byť volená na štyri roky v priamych voľbách. V bánskej rade mal mať každý okres jedného zastupiteľa, podobne ako mestá s počtom obyvateľov od 3 000 do 15 000 obyvateľov. Mestá s počtom obyvateľov od 15 000 do 30 000 mali mať dvoch zástupcov, mestá s počtom obyvateľov od 30 000 do 50 000 troch zástupcov a miest od 50 000 obyvateľov štyroch zástupcov. Členov bánskej rady vymenoval juhoslovanský minister vnútra. Bánka rada sa zaoberala

¹¹ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu*, s. 84-85.

¹² ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Legitimizácia diktatúry kráľa Alexandra v kázňach, s. 233-234.

¹³ „Rodí sa lepšia a silnejšia Juhoslávia!“ In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 40, s. 1; Z reči min. predsedu Živkovića. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 40, s. 1.

¹⁴ Kráľova starosť o maloroľníkov. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 41, s. 1.

¹⁵ ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Legitimizácia diktatúry kráľa Alexandra Karađordjevića (popularizovanie vládnuceho rodu v učebniciach dejepisu v medzivojnovom období). In *Acta historica posoniensia XIII*, Bratislava : Stimul, 2010, s. 199, ISBN 978-80-89236-87-9.

¹⁶ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu*, s. 86-87.

ekonomickými, kultúrnymi a sociálnymi záležitosťami, o ktorých mohla podávať námietky. Výkonným orgánom bol bánsky odbor, ktorého volila bánska rada zo svojich členov.¹⁷

Jedno z bánstiev bolo aj Dunajské bánstvo so sídlom v báčskom meste Nový Sad, v ktorom sa ocitli takmer všetci Slováci v Juhoslávii. Išlo o oblasť Báčky, Banátu, Srijemu. Súčasťou Dunajského bánstva bola však aj srbská Šumadia na juh od Belehradu. Samotný Belehrad ako hlavné mesto štátu spolu s najbližším okolím tvoril osobitnú administratívnu jednotku. Pripojením Šumadie k Dunajskému bánstvu sa zvýšil percentuálny podiel Srbov v bánstve. Bolo to prvýkrát v dejinách Juhoslávie, že do jednej administratívnej jednotky boli spojené oblasti, ktoré pred prvou svetovou vojnou boli súčasťou iných štátov a iných územných administratívnych jednotiek. Podobne boli určené hranice aj iných bánstiev. Takéto rozdelenie Juhoslávie bolo veľmi problematické vzhľadom na rozdielne etnografické, etnické, kultúrne, náboženské, hospodárske a jazykové rozdiely jednotlivých regiónov. Podľa kníhtlačiara A. Labátha sa počet Slovákov v tejto oblasti odhadoval na takmer 70 000.¹⁸ Na začiatku boli sriemske okresy Šíd a Srijemska Mitrovica zaradené do Drínskeho bánstva, ale na protest predstaviteľov uvedených okresov boli zaradené do Dunajského bánstva. V čase založenia malo Dunajské bánstvo 31 479 km² a 2 387 495 obyvateľov. Z toho bolo 56,9 % Srbov a Chorvátov, 18,2 % Maďarov, 16,3 % Nemcov a ďalších 10 % tvorili Slováci, Rumuni, Rusíni, Cigáni a iní. Podľa náboženstva bolo v bánstve 54,9 % pravoslávnych, 35,3 % rímskokatolíkov a 7,9 % evanjelikov.¹⁹

Aj napriek tomu, že bol parlament rozpustený, politické strany zrušené a nastolená absolutistická vláda kráľa Alexandra I., politický život neustal. Politické elity jednotlivých národov Juhoslávie na to reagovali každá po svojom. Samozrejme, politicky pôsobili v rámci možností, ktoré im štátny režim umožňoval.²⁰ Svojím spôsobom sa do politiky zapojili aj Slováci v Juhoslávii, teda vo Vojvodine. Politická činnosť Slovákov v Juhoslávii mala iný charakter ako predtým, ale ich požiadavky zostali takmer rovnaké ako pred rokom 1929. Hlavný dôvod, prečo to tak bolo, je, že tieto požiadavky neboli splnené, a preto pokračovali v zápase o ich naplnenie. Poprední predstavitelia slovenského národa očakávali, že do bánskej rady bude ako bánsky radca vymenovaný aj jeden Slovák. Pre Slovákov bolo dôležité, aby mal bánsky radca spojenie so slovenskou verejnosťou a aby poznal požiadavky Slovákov v Juhoslávii.²¹ 16. novembra 1929 bol v petrovských novinách *Národná jednota* publikovaný úvodník so slovenskými požiadavkami, ktoré sa týkali nasledovných bodov: 1. daňová otázka, 2. otázka pozemkovej reformy, 3. otázka verejnej administratívy, 4. školstvo, 5. zrovnoprávnenie slovenských legionárov, 6. podpora slovenských kultúrnych a hospodárskych inštitúcií. V daňovej otázke sa požadovalo, aby dane neboli vysoké, aby sa bralo do ohľadu hospodárske postavenie občanov a aby dane

¹⁷ PETROVIĆ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije / SHS 1918 – 1941*. Beograd : Prosvetni pregled, 2008, s. 139 a s. 153-154. ISBN 978-86-7055-072-8.

¹⁸ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu*, s. 86-87.

¹⁹ JOVANKOVIĆ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva. In BAJANÍK, Stanislav (ed.). *Dr. Janko Bulík vlastenec, demokrat a martýr*. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 60. ISBN 978-80-7090-860-0.

²⁰ Viac v štúdií ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra, s. 116-119.

²¹ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu*, s. 86-87.

neškodili hospodárskemu, obchodnému a priemyselnému podnikaniu. Táto požiadavka vyplývala zo skutočnosti, že Vojvodina bola daňovo oveľa viac zaťažená ako ostatné časti Juhoslávie. Čo sa týka pozemkovej reformy, tak v článku bola požiadavka zrevidovať jej doterajší priebeh a prideliť pôdu aj tým, čo ju dovtedy nedostali. Najviac pôdy vo Vojvodine v rámci pozemkovej reformy totiž dostali bývalí srbskí vojnoví veteráni (takzvaní *Solunski dobrovoljci*) z prvej svetovej vojny zo starého Srbska, kým Slováci z Vojvodiny dostali menej pôdy alebo nič. Najhoršie dopadli Nemci a Maďari, ktorí boli vyňatí z prídelenia pôdy. Ohľadom verejnej administratívy sa požadovalo, aby v slovenských obciach boli slovenskí úradníci a aby sa úradovalo v slovenčine. Tiež sa požadovalo, aby do obecných výborov boli vymenovaní ľudia, ktorým záležalo na napredovaní obcí. V školskej otázke sa požadovalo, aby na obecných školách vyučovali slovenskí učitelia a aby vyučovanie nebolo iba v štátnom, ale aj v materskom, teda slovenskom jazyku. Tieto podmienky by mali platiť aj pre „slovenské“ gymnázium v Petrovci,²² prípadne iné odborné školy. Ohľadom slovenských legionárov, ktorí boli počas prvej svetovej vojny v československých légiách, sa požadovalo, aby dostali všetky výhody a podporu, ktorú mali srbskí vojnoví veteráni. Bolo pravidlom, že srbskí veteráni dostali prídelenie pôdy v rámci pozemkovej reformy, ale slovenskí legionári ju nedostali. V kultúrnej otázke sa požadovalo, aby sa finančne podporovala slovenská kníhtlačiareň v Petrovci a vydávanie slovenskej tlače, najmä hospodárskych publikácií a inej tlače potrebnej pre Slovákov. Zároveň sa požadovala podporiť slovenské súkromné hospodárske školy a tzv. „humánne ustanovizne“, akou bola evanjelická cirkev (keďže väčšina Slovákov vo Vojvodine boli evanjelici), a sirotinec v Kovačici, ktorý založila evanjelická cirkev.²³

Založenie Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva

Hlavnou osobnosťou slovenského verejného života vo Vojvodine a v Juhoslávii sa po nastolení kráľovej diktatúry stal Kovačičan a právnik Ján Bulík,²⁴ advokát v Novom Sade. Ako verejne činná osoba sa do politiky zapojil už predtým. V nových politických podmienkach po roku 1929 začal presadzovať nový spôsob organizovania Slovákov v Juhoslávii. Išlo o „nepolitickú“ činnosť a zakladanie nepolitických organizácií, ktorými

²² Gymnázium v Petrovci bolo založené 1. októbra 1919. Najprv bolo verejné a v roku 1920 bolo poštátnené. Jeho prvým správcom bol miestny učiteľ Július Kubány. Väčšina učiteľov boli vojvodinskí Slováci. Jeho prvú budovu postavili v roku 1923 z vlastných dobrovoľných príspevkov, za finančnej pomoci vlády ČSR a Slovákov zo záhoria a v značnej miere vlastnou dobrovoľnou prácou Petrovčanov. V čase vzniku to bolo jediné slovenské gymnázium mimo Československa.

²³ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 60; šr. Dunajské bánstvo a Slováci. In *Národná jednota*. roč. 10, 1929, č. 129, s. 1.

²⁴ Ján Bulík (1897 Kovačica – 1942 Mauthausen). Bol organizátor slovenského národného hnutia v Juhoslávii, advokát. Pochádzal z roľníckej rodiny. Od roku 1926 bol samostatným advokátom v Novom Sade a neskôr v Belehrade. Jeho otec bol súdený v Kovačickom procese. V roku 1929 založil a viedol Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva. V roku 1932 sa podieľal na zakladaní Matice slovenskej v Juhoslávii a do roku 1935 bol jej prvý predseda. V druhej polovici 30. rokov 20. storočia bol činný prevažne v politike. V roku 1938 sa zapojil do hnutia na podporu ohrozenému Československu. Po okupácii Juhoslávie v júli 1941 bol zatknutý gestapom. Po vyšetrovaní vo Viedni a v Prahe bol odvečený do koncentračného tábora, kde zahynul.

sa presadzovala politika Slovákov. Položil základy politiky Slovákov vo Vojvodine v prvej polovici 30. rokoch 20. storočia. Hlavnú úlohu v tejto politike zohral Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva.

Kedy presne a kto inicioval založenie Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva sa mi nepodarilo presne zistiť. Stalo sa to asi medzi 3. októbrom, keď bol vyhlásený zákon o administratívnom členení krajiny na bánstva, a 16. novembrom 1929, keď bol v *Národnej jednote* uverejnený spomenutý úvodník so slovenskými požiadavkami. V tomto úvodníku sa už spomína „osobitný prípravný výbor pre vymáhanie slov. požiadavkov“.²⁵ Tento prípravný výbor zasadal v Petrovci a Aradáči, kde sa dohodli na zvolaní porady. J. Bulík v mene osobitného prípravného výboru zvolal poradu predstaviteľov slovenských kultúrnych a cirkevných „ustanovizní“ v Dunajskom bánstve. Porada sa uskutočnila 21. novembra 1929 v Novom Sade v priestoroch Slovenskej banky. Hoci do porady zabezpečoval všetky národné, hospodárske, kultúrne a školské požiadavky Slovákov Československý zväz, ktorý sídlil v Belehrade,²⁶ život Slovákov vo Vojvodine veľmi neovplyvnil.²⁷ Potvrďuje to aj dobová slovenská vojvodinská tlač ako napríklad *Národný kalendár*,²⁸ ale aj *Národná jednota*, kde sa o poradnom výbore písalo veľa, kým o Československom zväze takmer vôbec. Do roku 1929 oveľa viac ako Československý zväz v Juhoslávii presadzovala slovenské požiadavky SNRS (do roku 1927 Slovenská národná strana). Preto bolo potrebné, aby po zaniknutej slovenskej politickej strane niekto presadzoval slovenské požiadavky primeraným spôsobom. A tým mal byť poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva. Prípravná porada, na ktorej bol pripravený materiál na poradu, sa konala deň predtým v Novom Sade.²⁹ Čo sa týka počtu účastníkov porady, tak údaje sú rozdielne. Podľa *Národnej jednoty* sa na porade zúčastnilo 45 delegátov. Podľa S. Jovankoviča, ktorý cituje zápisnicu z porady predstaviteľov slovenských kultúrnych a cirkevných ustanovizní, sa na porade zúčastnilo 48 delegátov z 13 slovenských obcí (chýbali napr. delegáti z banátskej Padiny, sriemského Erdevíku) a mesta Nového Sadu, ako aj tajomník Československého zväzu v Belehrade Vojta Režný. Uvedená zápisnica uvádza nasledovných delegátov: z Nového Sadu sa zúčastnili šiesti delegáti (Mojmír Bodický, Dr. Matej Macák, Ondrej Mudroch, Ondrej Lovaš, Dr. Ján Bulík, Samuel Babylon), z Petrovca deviaty (Juraj Hrnčiar, Emil Spevák, Michal Kellemburger, Samuel Štarke, Ján Grúnik, Ondrej Labáth, Juraj Častven, Leopold Vagač, Eduard Greisinger), z Kysáča štyria (Juraj Bartoš, Michal Števček, Peter Šimkovic, Ján Ededy), z Kulpína jeden (Ján Cesnak), z Hložian šiesti (Štefan Dudok, Juraj Pecník, Ján Pagáč, Juraj Ferík, Ján Podhradský, Ondrej Franka), z Pivnice štyria (Ján Lamoš, Pavel Žihlavský, Michal Rúžek, Ján Horvát), z Laliťu dvaja (Ján Turčan, Ján Ďurčanský), zo Silbaša jeden (Juraj Demiter), zo Selenče dvaja (Ján Mihál, Karol Medvecký), z Bajše jeden (Kornel Kvas),

²⁵ šr. Dunajské bánstvo a Slováci. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 129, s. 1.

²⁶ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 61-62.

²⁷ SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985, s. 412.

²⁸ -Y-. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1925*, roč. 6, 1924, s. 133.

²⁹ Porada predstaviteľov slo. kultúrnych a cirkevných ustanovizní Dunajského bánstva. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 132, s. 1-2.

z Kovačice dvaja (Pavel Litavský, Dr. Ján Čaplovič), zo Slovenského Aradáča jeden (Štefan Vierg), zo Starej Pazovy piati (Jozef Šipický-Šágy, Jozef Klátik, Tomáš Potran, Miloslav Kamenár, Karol Lilge) a z Bóľoviec dvaja delegáti (Maco Klinka, Pavel Zloch).³⁰ Na porade schválili memorandum, ktoré začínalo: „*Vedomí si svojich povinností voči svojej vlasti a potrebám jej výstavby na základe Vysokého Kráľovského manifestu zo 6. januára a 3. októbra 1929 si želáme aj mi Slováci aktívne spolupracovať na rozkvet krajiny a nášho nového bánstva, po boku so svojimi slovanskými bratmi Juhoslovanmi. Šťastnou náhodou všetky slovenské obce, ktoré počítajú 70 000 našich ľudí, sa dostali do Dunajského bánstva. Preto považujeme za nutné vyložiť Vám svoje národné, osvetové a hospodárske potreby v tejto forme, usporiadané po oddeleniach vašej Kráľovskej správy, a žiadame, aby ste im vyšli v ústrety...*“ Neskôr bolo memorandum publikované v srbčine v dvoch číslach *Národnej jednoty*. Je zaujímavosťou, že kým informácia o konaní porady bola na prvej strane, tak srbské znenie memoranda bolo až na tretej strane. Memorandum malo nasledovné časti:

1. Administratívne oddelenie. Dožadovali sa, aby v slovenských obciach boli za úradníkov vymenovaní rodení Slováci. Hlavným argumentom tejto požiadavky bolo, že len rodení slovenskí úradníci sa najlepšie dorozumejú s miestnymi Slovákmí a najlepšie rozumejú miestnej politike.³¹ V rámci tohto oddelenia bola požiadavka, aby sa v záujme lepšieho spravovania obecných záležitostí v administratíve, na zasadnutí obecných zastupiteľstiev, v zápisniciach a v oficiálnych oznámeniach popri štátnom jazyku používala aj slovenčina. V zmiešaných obciach požadovali, aby boli v pomernom zastúpení vymenovaní aj slovenskí úradníci a predstavitelia.

2. Poľnohospodárske oddelenie. Požadovali, aby bánstvo poskytlo dotácie pre poľnohospodárske školy (v podstate odborné kurzy), ktoré v tom čase jestvovali v Petrovci a Starej Pazove, a ďalšie, ktoré plánovali založiť. V rámci uskutočňovanej pozemkovej reformy mali viacero požiadaviek: revízia pozemkovej reformy, aby sa vyslyšali prosby jednotlivých evanjelických cirkevných zborov, škôl a umožnilo sa im odkúpiť pôdu, ktorá bola určená na pozemkovú reformu, aby sa početnej slovenskej chudobe, ktorá sa chcela vysťahovať z jednotlivých obcí, prideliť pôda v kultivovanom „*pánčevskom ríte*“, ³² kde by vznikla slovenská kolónia. V rámci tohto oddelenia požadovali od bána, aby sa zasadil o to, aby približne 150 bývalých

³⁰ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 59-74.

³¹ Do roku 1918 bola v Rakúsko-Uhorsku úradným jazykom maďarčina alebo nemčina. Spoločenský život obcí bol v dvadsiatych rokoch 20. storočia ohraničený na bližšie okolie a niekde v susedstve slovenských obcí žilo viac Nemcov ako Srbov. V sledovanom čase Juhoslávia jestvovala len niečo vyše 10 rokov. To boli dôvody, prečo mnohí Slováci nerozprávali po srbsky a lepšie sa dorozumievali po slovensky.

³² „*Pánčevsky rít*“ (srb. Pančevački rit) – močaristá oblasť na sever od Belehradu a rieky Dunaj medzi mestami Pančevo a Stará Pazova. Územie bolo často zaplavované riekou Dunaj a nevhodné na bývanie. V 20. rokoch 20. storočia juhoslovanská vláda rozhodla vystať násypy, ktoré by bránili záplavám a vykopať odvodňovacie kanály. Stavebné práce prebiehali v rokoch 1929 – 1935 a vykonala ich jedna francúzska firma. Všetko to stálo 250 miliónov dinárov. V rokoch 1933 – 1935 bola postavená železničná trať z Belehradu do Pančeva, ktorá išla aj cez rieku Dunaj. V dôsledku týchto prác sa zvýšila hodnota tohto územia.

slovenských legionárov bolo zrovnoprávnených s bývalými srbskými veteránmi z prvej svetovej vojny.³³ Prostredníctvom srbských vojnových veteránov (tzv. solúnskych dobrovoľníkov) boli Srbi uprednostňovaní pred ostatnými národmi vzhľadom na to, že príslušníci ostatných národov (napríklad Chorváti, Slovinci, Bosniaci, Nemci, Maďari, Slováci, Česi, Rumuni, Židia), ktorí žili v bývalom Rakúsko-Uhorsku, bojovali v rakúsko-uhorskej armády, teda na nepriateľskej strane. Podľa oficiálnej juhoslovanskej politiky nový štát bol v podstate reprezentovaný iba Srbmi, kým ostatné národy reprezentovali porazené Rakúsko-Uhorsko.

3. Vzdelávacie oddelenie. Podľa delegátov porady bolo školstvo a vzdelávanie najdôležitejším prostriedkom národného prežitia Slovákov v Juhoslávii. Preto v memorande naliehali na bána, aby požiadavkám Slovákov v tomto oddelení venoval najväčšiu pozornosť. Požadovali, aby sa dodržiavalo nariadenie ministerstva vzdelávania č. 7271 z 28. januára 1928, aby v slovenských obciach vyučovali rodení Slováci a aby sa znížil počet nepotrebných oddelení a zvyšní slovenskí učitelia sa presunuli na iné školy, kde to bolo potrebné. Ďalej požadovali, aby sa dodržiaval zákon, ktorí viacerí srbskí riaditelia nedodržiavali, aby sa v slovenských obciach vyučovalo po slovensky, aby jednotlivé triedy mali vlastné učebne a aby to všetko finančne podporilo bánstvo. Osobitne prosili bánstvo nebrániť obciam pri samostatnom zriaďovaní nových vyučovacích priestorov, podporiť obce v zabezpečení slovenských vyučovacích prostriedkov a prípravu nových slovenských učiteľov sústrediť na Učiteľskej škole v Novom Sade. V Učiteľskej škole by sa budúci slovenskí učitelia mali učiť slovenský jazyk a literatúru, slovenské dejiny, evanjelický cirkevný spev a hudbu a praktické pedagogické cvičenia v slovenských triedach novosadskej základnej školy, tak ako to bolo uvedené v predošlej prosbe Československého zväzu, ktoré zaslali na ministerstvo vzdelávania. V tomto bode požadovali, aby sa pre slovenských žiakov stredných a mestských škôl zabezpečila výuka slovenských národných predmetov.³⁴ Čo sa týka jediného slovenského gymnázia v Petrovci, memorandum obsahovalo prosbu, aby sa zabezpečila potrebná pomoc pre gymnaziálnu knižnicu a zabezpečili učebné pomôcky a aby bánstvo finančne podporilo výstavbu internátu. Vzhľadom na to, že štát prevzal školy a majetky, ktoré patrili evanjelickej cirkvi a nič za to neplatil, tak požadovali, aby cirkevné obce za to dostali zaplatené ako prenájom. Pre slovenskú kníhtlačiareň v Petrovci požadovali finančnú pomoc na vydávanie slovenských osvetových, najmä poľnohospodárskych publikácií a novín.

4. Technické oddelenie. V bývalom Uhorsku vláda podporovala výstavbu ciest a železníc, ktoré nie vždy spájali slovenské obce. Preto sa v memorande požadovalo, aby sa realizovali plány v bývalej báčskej oblasti a slovenské obce sa navzájom prepojili. Zároveň sa mali postaviť železnice, ktoré by viac prepojili Báčku s Banátom, teda smer

³³ Memorandum Slovákov Dunajského bánstva oddané bánovi p. Dakovi Popovićovi. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 139, s. 3.

³⁴ Slovenské národné predmety boli tie, ktorými sa zdôrazňovala národná osobitosť Slovákov: slovenský jazyk a literatúra, slovenské dejiny, evanjelický cirkevný spev a hudba a praktické pedagogické cvičenia.

východ – západ (dovtedajšie železničné spojenie bolo orientované z juhu na sever do Budapešti). Požadovali postaviť železničnú trať Veľký Bečkerek³⁵ – Žabal' a dokončiť trať Pančevo – Veľký Bečkerek. V memorande sa spomína aj požiadavka, aby sa na dopravu využil aj kanál kráľa Alexandra, ktorý spájal kanál kráľa Petra s riekou Dunaj. Tento kanál bol vykopaný v blízkosti slovenských obcí Petrovec, Kysáč a Laliť, ako aj rusínskej obce Ruský Keresztúr.³⁶

5. Oddelenie sociálnych potrieb a národného zdravia. V tomto bode požadovali prideliť trvalé ročné subvencie pre evanjelický sirotinec v Kovačici, v ktorom sa bežne nachádzalo viac ako 20 sirôt. Potom tu bola požiadavka, aby sa v slovenských obciach vymenovali slovenskí lekári, ktorí sa ľahšie dorozumejú so slovenskými pacientmi a lepšie by propagovali „*národnú hygienu*“.

6. Oddelenie obchodu a priemyslu. Tu požadovali finančnú podporu pre Zväz Československých poľnohospodárskych družstiev so sídlom v Novom Sade, ktorý v Dunajskom bánstve združoval 26 družstiev. Aj keď mal zväz v názve československý, tak to boli družstvá prevažne zo slovenských obcí.

7. Finančné oddelenie. Najväčším problémom nielen Slovákov bolo veľké daňové zaťaženie. Najmä tzv. „*dohodarina*“, teda daň z príjmu, ktorá bola veľkým bremenom pre slovenské obce, najmä v novosadskom okrese, kde žilo najviac Slovákov. Napríklad nedoplatky obyvateľov Petrovca boli okolo 15 miliónov dinárov. V memorande sa konštatovalo, že na uhradenie všetkých nedoplatkov by ľudia museli predať všetok svoj majetok. A preto si mysleli, že štát a bánstvo nemôžu žiadať, aby sa takýmto spôsobom zničili daňové subjekty. Tento stav sa už nedal zmeniť administratívnym spôsobom, lebo rozhodnutia o ohodnotení výšky dane nadobudli právoplatnosť. Preto v memorande požadovali úplnú revíziu daní, lebo len tak sa dalo dostať z bezvýchodiskovej situácie. A preto prosili bána, aby sa na príslušných miestach zasadil za revíziu.³⁷ Nadmerné dane sa netýkali iba Slovákov, ale všetkých obyvateľov Vojvodiny.³⁸

³⁵ Veliki Bečkerek bol po druhej svetovej vojne premenovaný na Zrenjanin.

³⁶ Oba kanály sa nachádzajú v Báčke a boli postavené ešte pred rokom 1918. Kanál kráľa Petra sa predtým volal Kanál cisára Františka (postavený v rokoch 1793 – 1802) a dnes sa volá Veliki bački kanal. Spája rieky Dunaj (Beždan) a Tisu (Bečej). Kanál kráľa Alexandra sa predtým volal Kanál Františka Jozefa a dnes sa volá Mali Bački kanal. Spája Veľký báčsky kanál (Mali Stapar) a riekú Dunaj (Nový Sad).

³⁷ Memorandum Slovákov Dunajského bánstva oddané bánovi p. Dakovi Popovićovi. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 140, s. 3.

³⁸ Vojvodina bola daňovo najviac zaťaženou oblasťou v Juhoslávii. Kým v ostatných častiach Juhoslávie jestvovalo päť-šesť daní, tak vo Vojvodine ich bolo až 22, okrem iných aj vojnová daň, ktorá bola iba vo Vojvodine. Od roku 1920 do roku 1928 Vojvodina, ktorá tvorila len 11,5 % obyvateľov Juhoslávie, platila viac ako 25 % všetkých daní v Juhoslávii. A to sa ešte viac zhoršilo v tridsiatych rokoch 20. storočia. Platenie drastických daní v ešte väčšej miere, ako bolo predpísané, mala na starosti vojvodinská administratíva, ktorú tvorili úradníci pochádzajúci z bývalého Srbského kráľovstva. Zdroj: JANKOV, Dragomir. *Vojvodina propadanje jednog regiona*. Novi Sad : Graphica Academica, 2004, s. 56-57. ISBN 86-85219-00-0.

Pod memorandum sa podpísali predseda výboru Ján Bulík, zapisovateľ učiteľ Karol Lilge³⁹ a poradou zvolení členovia farár Samuel Štarke,⁴⁰ riaditeľ petrovskej sporiteľne Ján Grúnik,⁴¹ kníhtlačiar Andrej Labáth, farár Igor Branislav Štefánik a Andrej Mudroch.⁴²

Po schválení memoranda delegáti schválili členov Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva tak, aby v ňom mali zastúpenie všetci Slováci z jednotlivých obcí. Podľa kritérií, ktoré si stanovili, mali obce do 4000 obyvateľov mať jedného delegáta a tie, ktoré mali viac ako 4000 obyvateľov, ako boli Petrovec, Stará Pazova a Nový Sad, po troch delegátov. „*Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva sa v nových podmienkach stal najvyšším politickým a kultúrnym orgánom juhoslovanských Slovákov.*“⁴³ Za predsedu zvolili novosadského právnik Jána Bulíka a potom ďalších 31 členov výboru. Z Nového Sadu boli zvolení evanjelický farár Igor Branislav Štefánik a Andrej Mudroch. Z Petrovca konsenior Samuel Starke, správca Slovenskej banky Ján Grúnik a redaktor Andrej Labáth. Z Kysáča učiteľ Peter Šimkovic a hospodár Juraj Bartoš. Z Kulpína hospodár Ján Cesnak. Z Hložian richtár Ján Pagáč. Z Pivnice správca banky Michal Rúžek. Z Laliťu hospodár J. Hrnčiar. Zo Selenče hospodár Juraj Križov. Zo Silbaša hospodár a roľník Martin Bánsky. Z Bajše evanjelický farár Kornel Kvas. Z Palánky Ján Čelovský. Z Kovačice hospodári Juraj Mikuš a Pavel Litavský. Z Padiny evanjelický farár Gustáv Klobušický a hospodár Ján Slivka. Zo Slovenského Aradáča učiteľ Štefan Vierg. Za Slovenský Alexandrovec⁴⁴ a Hajdušicu Ján Pilich. Za Vojlovicu a Biele Blato evanjelický farár Štefan Kvas. Z Veľkého Bečkereka evanjelický farár Ľudevít Juráni. Zo Starej Pazovy učiteľ K. Lilge, správca staro-pazovskej banky Jozef Šipický-Šágy a P. Potran. Za Bóľovce, Ašaňu a Dobanovce učiteľ Pavel Zloch a hospodár Ján Litavský. Za Erdevík, Ľubu, Bingulu a Lug evanjelický farár Ladislav Zgúth a hospodár Michal Čásár. Nakoniec za mestečko Ilok mlynár Juraj Kopčok. Do užšieho výboru, ktorý mal koordinovať prácu výboru, boli zvolení zástupcovia z Nového Sadu a Petrovca.⁴⁵ Do bánskej rady, ktorá bola samosprávnym orgánom bánstva, bol jednohlasne navrhnutý

³⁹ Karol Lilge (1888 Mošovce – 1953 Beška) bol bývalý československý legionár, staropazovský učiteľ a katechéta, vlastivedný a osvetový pracovník, prekladateľ z chorvátskej literatúry. Autor knižnej monografie Stará Pazova, ktorá vyšla v roku 1932 v Myjave.

⁴⁰ Samuel Štarke (1888 Mošovce – 1959 Bratislava) bol národno-kultúrny dejateľ, evanjelický farár a biskup. Študoval na gymnáziu v Banskej Bystrici a v Banskej Štiavnici, v rokoch 1907 – 1911 na evanjelickej teologickej akadémii v Bratislave, v rokoch 1911 – 1912 na univerzitách v Rostocku a v Lipsku. V rokoch 1912 – 1913 bol kaplánom vo Vrútkach. V roku 1913 sa stal kaplánom a v roku 1914 farárom v Petrovci. V roku 1933 sa stal druhým biskupom slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii. Od roku 1957 žil na dôchodku v Bratislave.

⁴¹ Ján Grúnik (1869 Kotešová-Buková – 1930 Báčsky Petrovec) študoval na gymnáziu v Žiline a na obchodnej akadémii v Bratislave. V rokoch 1908 – 1930 bol správca Petrovskej sporiteľne.

⁴² Memorandum Slovákov Dunajského bánstva oddané bánovi p. Dakovi Popovičovi. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 140, s. 3.

⁴³ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 64-65.

⁴⁴ Slovenský Alexandrovec – srb. Slovački Aleksandrovac je obec v Banáte, ktorá bola po druhej svetovej vojne premenovaná na Jánošík.

⁴⁵ Porada predstaviteľov slo. kultúrnych a cirkevných ustanovizní Dunajského bánstva. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 132, s. 1-2.

J. Bulík.⁴⁶ Vzhľadom na to, že nejestvujú dôkazy o jeho pôsobení v tomto orgáne, je pravdepodobné, že sa ním nakoniec nestal. Akýmsi neformálnym bánskym radcom sa stal Jozef Šipický-Šágy zo Starej Pazovy.⁴⁷ Bola to však iba jednostranná iniciatíva poradného výboru, ktorá nebola formalizovaná ani zo strany štátnych, ani zo strany bánskych orgánov.

Tajomník Vojta Režný v mene Československého zväzu sľúbil podporu pre poradný výbor a kandidatúru J. Bulíka za člena bánskej rady na príslušných miestach. Zároveň požiadal prítomných, aby sa pri vymáhaní svojich národných práv viac opierali o starú vlasť, teda Československo. Konsenior S. Štarke navrhol národnú daň, ktorú by platil každý Slovák, ktorý sa považuje za člena slovenského spoločenstva. Príspevok a jeho výška mali byť dobrovoľné. Na návrh kovačického farára Jána Čaploviča porada rozhodla, že z tých dobrovoľných príspevkov založia dispozičný fond, ktorým mal disponovať užší výbor. Niektorí členovia už na porade darovali peňažné príspevky do dispozičného fondu.⁴⁸

J. Bulík ako predseda Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva v mene zhromaždených poslal pozdravné telegramy⁴⁹ kráľovi Alexandrovi I. a predsedovi vlády generálovi Petrovi Živkovičovi.⁵⁰ Oba telegramy boli následne publikované v slovenských novinách *Národná jednota* v srbskom jazyku.⁵¹ Ešte v ten istý deň poobede delegácia poradného výboru Slovákov na čele s J. Bulíkom bola v Novom Sade prijatá u bána Daku Popovića, ktorému odovzdali memorandum. Odpoveď bána D. Popovića bola publikovaná

⁴⁶ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 64.

⁴⁷ Z porady Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1931*, 1930, roč. 12, s. 119.

⁴⁸ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 65-66.

⁴⁹ Telegramy poslané z príležitosti schôdze Slovákov v Novom Sade. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 132, s. 1.

⁵⁰ Petar Živković (1879 – 1947) bol srbský a juhoslovanský generál. Bol v sprisahaneckej skupine, ktorá v roku 1903 zavraždila kráľa Alexandra Obrenovića a jeho manželku. Následne sa kráľom stal Peter I. Karađorđević. Zapojil sa do skupiny Biela ruka, ktorá bola v opozícii voči Čiernej ruke. V roku 1916 sa vtedajší regent a neskorší kráľ Alexander I. Karađorđević s pomocou Bielej ruky vo vykonštruovanom procese zbavil príslušníkov Čiernej ruky. V roku 1921 nový kráľ Alexander I. vymenoval P. Živkovića za ministra obrany. Po nastolení diktatúry bol P. Živković vymenovaný za predsedu juhoslovanskej vlády. Aby mohol kandidovať a viesť jednotnú vládnu kandidátku vo voľbách v roku 1931, musel odísť z armády. Predsedom vlády bol do roku 1932, potom sa vrátil do armády.

⁵¹ Preložené znenie telegramov:

„Jeho Veličenstvu kráľovi Alexandrovi I., Belehrad

Predstavitelia slovenských kultúrnych a cirkevných inštitúcií zhromaždení s cieľom, aby svojej veľkej radosti nad aktami vysokej štátnickej múdrosti Vášho Veličenstva zo 6. januára a 3. októbra dali čím konkrétnejšie formy svoje skromné potreby, predkladajú Vášmu Veličenstvu úprimné pocity lojality a oddanosti Juhoslovanských Slovákov. Nový Sad, 21. nov. 1929 Dr. Ján Bulík Predseda odboru“

„Predsedovi vlády pánovi generálovi Petrovi Živkovičovi, Belehrad

Predstavitelia slovenských a cirkevných inštitúcií zhromaždili sa dnes v Novom Sade s cieľom riešiť slovenské kultúrne potreby, ako aj spokojní, že v dôsledku nového bánovinského usporiadania všetkých 70 tisíc Slovákov v Kráľovstve Juhoslávia pripadlo do jednej správnej jednotky bánoviny Dunajskej, vyhlasujú svoju radosť nad vysokou iniciatívou nášho vznešeného Vladára zo 6. januára a 3. októbra aj svoju neohraničenú dôveru do osvietenej pevnej jednoty vodcovstva Vášho aj Vašej vlády. Novi Sad, 21. novembra 1929... Dr. Ján Bulík Predseda odboru“

aj v *Národne jednote*.⁵² Nakoniec bán D. Popović neurobil pre Slovákov nič vzhľadom na to, že v januári 1930 odstúpil a za nového bána kráľ vymenoval Radoslava Dunjića.⁵³ Memorandum sa v ďalšom období vôbec nespomína, z čoho môžem usudzovať, že sa ním nikto nezaoberal a slovenskí predstavitelia sa sústredili na iné záležitosti.

Druhá porada poradného výboru sa konala 11. decembra 1929 v Novom Sade, tiež v priestoroch Slovenskej banky. Na porade sa zúčastnilo 24 delegátov. Poradu otvoril J. Bulík a informoval prítomných o tom, že memorandum odovzdali bánovi a „*poznamenal, že slovenské požiadavky sa budú riešiť neskôr, lebo bánsky úrad sa iba formuje*“. Zaoberali sa prípravou na prijatie u kráľa Alexandra I. v Belehrade. Kráľ mal prijať predstaviteľov Dunajského, Drinského a Dravského bánstva.⁵⁴ O pripravovanej slovenskej deputácii u kráľa informovala aj *Národná jednota*. Publikovaný článok navodzoval dojem, že štátne orgány si všimli národný pohyb Slovákov, a preto by to Slováci mali využiť a vyslať k panovníkovi svoju deputáciu s vyjadrením „*našej oddanosti a vernosti nášmu milovanému panovníkovi*.“ Článok na jednej strane v podstate vyjadril podporu kráľovi a jeho režimu a na druhej strane sa snažil získať priazeň tohto režimu pre svoje národné ciele.⁵⁵ V skutočnosti organizácia podobných deputácií jednotlivých bánstiev u kráľa bola iniciovaná štátnym režimom. Ich cieľom bolo v krajine manifestovať podporu režimu a oddanosť kráľovi. Do zahraničia mali dokladať stabilitu režimu, jednotu štátu a národa.⁵⁶ Poradný výbor vybral členov deputácie z každej slovenskej obce a Nového Sadu. Určili aj to, kto pôjde v slovenskom národnom kroji. Pred prijatím u kráľa sa všetci členovia deputácie mali stretnúť v Československom dome v Belehrade. Dátum a hodinu prijatia oznámil predseda poradného výboru.⁵⁷ Druhým bodom programu bola rozprava o článku v časopise *Jugoslávští Čechoslováci*, ktorého autorom bola osoba blízka Československého zväzu. V článku obviňoval poradný výbor Slovákov, že je to separatistická organizácia, ktorá nechce mať nič spoločné so starou vlasťou, teda Československom. Článok bol napísaný v takom urážlivom štýle, nad ktorým sa slovenskí delegáti pohoršovali.⁵⁸ Je zaujímavé, že sa v dobovej tlači nespomína meno autora toho článku, z čoho môžeme usudzovať, že išlo o vysokopostaveného člena Československého zväzu, ktorého si nechceli postaviť proti sebe. Odpoveď na uvedený článok, ktorú pripravil A. Labáth, bola doplnená na návrh S. Štarkeho. Podľa nich mohol obsah článku v časopise *Jugoslávští Čechoslováci* narušiť vzájomnú spoluprácu Slovákov a Čechov v Juhoslávii. Zároveň sa Slováci obhajovali, že nechcú ísť proti českým záujmom, myslia si, že aj Česi vo vlastnom bánstve budú podobne obhajovať vlastné záujmy. Text odpovede zaslal J. Bulík

⁵² Porada predstaviteľov slo. kultúrnych a cirkevných ustanovizní Dunajského bánstva. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 132, s. 1-2. Tiež pozri: S. Š. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1931*, roč. 12, 1930, s. 149-150.

⁵³ Nový bán Dunajského bánstva Radoslav Dunjić. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 6, s. 1.

⁵⁴ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 65-66.

⁵⁵ šr. Slováci ku svojmu panovníkovi. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 141, s. 1.

⁵⁶ ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra, s. 117.

⁵⁷ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 65-66.

⁵⁸ šr. Slováci ku svojmu panovníkovi. In *Národná jednota*, 1929, roč. 10, č. 141, s. 1.

do redakcie časopisu *Jugoslávští Čechoslováci* a na ústredie Československého zväzu v Belehrade. Posledným bodom rokovania bola voľba funkcionárov poradného výboru. Za podpredsedu bol zvolený K. Lilge a za pokladníka Juraj Nôta z Nového Sadu.⁵⁹

Kráľ Alexander I. prijal predstaviteľov Dunajského, Drinského a Dravského bánstva v nedeľu 12. januára 1930. V deputácii Dunajského bánstva boli predstavitelia Slovákov právnik J. Bulík, farár G. Klobušický, roľník Ondej Poliak z Petrovca, Jozef Klátik zo Starej Pazovy a roľník Andrej Litavský zo Slovenského Aradáča.⁶⁰ Slovenská delegácia prišla do Belehradu deň predtým a bola ubytovaná v hoteli Bristol, kde sa večer konal banket. Na bankete mal príhovor J. Bulík, v ktorom hovoril o príchode Slovákov na Dolnú zem a pôsobení Slovákov medzi Srbmi a Chorvátmi. Spomenul, že Ján Gros bol prvým riaditeľom srbského gymnázia v Sriemskych Karlovciach, Pavel Jozef Šafárik riaditeľ a profesor na Novosadskom pravoslávnom gymnáziu, Janko Šafárik bol jeden zo zakladateľov národnej knižnice v Belehrade, Igor Branislav Zoch bol reformátor školstva v Chorvátsku, Bosne a v Hercegovine, Juraj Haulík bol prvý záhrebský arcibiskup a kardinál. J. Bulík sa v príhovore snažil vykresliť Slovákov ako spolubojovníkov za slobodu Juhoslávie, ako Slováci v Juhoslávii považovali Juhosláviu za svoj národný štát, v ktorom nechceli byť menšinou alebo viesť menšinovú politiku. Podľa jeho slov „*Slováci vždy budú veľkí bojovníci za Juhosláviu, lebo len v nej vidia svoju budúcnosť, ale očakávajú a veria, že im brat Juhoslovan, ako príslušníkom druhej slovanskej vetve, ako severným Slovanom dá možnosť národného a kultúrneho vývinu.*“ Jeho prejav bol sprevádzaný búrlivým súhlasom prítomných. Prijatie u kráľa sa konalo v kráľovskom Starom paláci (*Stari dvor*) a malo nasledovný priebeh. Stretnutie všetkých troch bánnskych delegácií sa konalo v tanečnej sieni. Príchod kráľa oznámil maršal paláca a po kráľovi vstúpila do siene celá vláda. Pozdravné príhovory kráľovi mal v mene Drinského bánstva mešťanosta Sarajeva, v mene Dravského bánstva mešťanosta Ljubljany a v mene Dunajského bánstva mešťanosta Nového Sadu Dr. Bobota. Na prednesené príhovory odpovedal kráľ, poďakoval sa za prejavy, „*vyjadril svoju radosť nad tým, že národ pochopil, že sa kráča lepšou cestou*“ a pozdravil celý národ. Potom kráľ prišiel k jednotlivým delegáciám a rozprával sa s vodcami jednotlivých delegácií. V petrovských novinách *Národná jednota* je opísané stretnutie so slovenskou delegáciou. „*Jeho Veličenstvo zastavil sa aj pred slovenskou delegáciou, ktorej na čele stál Dr. Bulík a pohovoril najprv s ním a potom s ostatnými členmi našej delegácie. Kráľ sa dozvedel o našich slovenských záležitostiach, koľko sa len dalo za ten krátky čas.*“⁶¹

Na nasledovných slovenských národných slávnostiach v Petrovci, ktoré sa konali 10. a 11. augusta 1930, mal poradu aj Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, kde boli prerokované všetky slovenské kultúrne otázky, ale najmä „*zlé hospodárske pomery*“ Slovákov počas práve prebiehajúcej Veľkej hospodárskej krízy. Rozhodli sa, akým spôsobom čeliť hospodárskej kríze a ako postupovať v kultúrno-výchovnom ohľade.

⁵⁹ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 66-67.

⁶⁰ Pozdravná deputácia Dunajského bánstva. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 4, s.1.

⁶¹ Slováci u svojho kráľa. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 5, s.1.

Účastníci porady boli bánsky radca J. Šipický-Šágy, K. Lilge, J. Ďurica, P. Potran a J. Galantha zo Starej Pazovy, predseda Poradného výboru J. Bulík z Nového Sadu, ev. farár S. Štarke, spisovateľ a učiteľ Ján Čajak, kníhtlačiar A. Labáth, Dr. Jozef Šuster, učiteľ Emil Spevák a redaktor a profesor Dr. Andrej Sirácky z Petrovca, hložiansky richtár J. Pagáč, Jozef Janiš ev. farár v Slov. Aradáči, J. Cesnak z Kulpína a Juraj Mikuš z Kovačice.⁶² Pôvodne mal na slávnosti prísť aj bán Dunajského bánstva,⁶³ ale vzhľadom na to, že nemohol prísť, nakoniec ho zastúpil „*podbán*“ (zástupca bána) M. Nikolić. Podbán najprv zavítal do obecného domu, kde ho privítal doktor J. Šuster. Z obecného domu išli na otvorenie hospodárskej výstavy v gymnáziu a potom do evanjelického kostola. Nakoniec sa opäť vrátili do gymnázia, kde sa v slávnostnej sieni konala slávnostná akadémia. Na akadémii sa podbánovi a hosťom prihovoril J. Bulík. Vo svojej reči zopakoval niektoré aktuálne slovenské požiadavky a zdôraznil tvrdý dopad hospodárskej krízy na Slovákov. Aby zapôsobil na podbána a srbské obecnstvo, tak hovoril frázy o spoločnej histórii Slovákov a Srbov, ako Slováci bojovali za Juhosláviu a v štátnosti sa Slováci vôbec nelíšia od Juhoslovanov. Svoju reč J. Bulík zakončil slovami: „*Verím Pane Podbáne, že vo vás nájdeme nášho úprimného priateľa, ktorý vyjde v ústrety našim nacionálnym kultúrnym potrebám a bude chcieť liečiť našu hospodársku biedu.*“ Odpoveď podbána bola stručná a všeobecného rázu. Ocenil „*úspechy*“, ktoré Slováci dosiahli spolu so Srbmi pred rokom 1918, a na základe toho povedal, aby Slováci spomínali na tie časy, lebo ich môžu inšpirovať pri vytváraní lepšej budúcnosti a poprial im ďalšie úspechy. Po slávnostnej akadémii podbán prijal slovenských legionárov, korporácie a zástupcov jednotlivých obcí. Nakoniec bol banket, divadlo a ľudová zábava.⁶⁴

Ako napísal slovenský historik S. Jovankovič: „*Poradný výbor svoju činnosť sústreďoval na riešenie reálnych hospodárskych, kultúrnych a osvetových potrieb Slovákov vo Vojvodine.*“⁶⁵ Veľká hospodárska kríza naplno zasiahla Juhosláviu v roku 1930. Hospodárska situácia Slovákov v Petrovci a v jeho okolí sa však začala zhoršovať už v roku 1927. Súviselo to s pestovaním chmeľu. Petrovec bol strediskom pestovania chmeľu v Juhoslávii a zároveň tretia najväčšia oblasť pestovania chmeľu v Európe. Vzhľadom na to, že sa pestovanie chmeľu na začiatku 20. rokov 20. storočia oplátilo, tak sa zväčšovali aj plochy, na ktorých sa chmeľ pestoval. Kým v roku 1925 to bolo 762 katastrálnych jutár a priemerná cena bola 6 000 dinárov za 100 kg, tak v roku 1927 to bolo 2 000 katastrálnych jutár. Potom sa to začalo zhoršovať, najprv bol chmeľ zasiahnutý rôznymi chorobami, potom nepriazňou počasia a napokon vypukla Veľká hospodárska kríza. Podľa Združenia vojvodinských chmeliarov v Petrovci sa v roku 1927 urodilo 5 000 metrických centov chmeľu, výdavky predstavovali 25 000 000 dinárov a strata bola 17 530 000 dinárov. V roku 1928 prvá tohoročná, takzvaná uvádzacia cena chmeľu klesla na 3 000 dinárov za 100 kg a priebehu roka ďalej klesala, najprv na 1 000 dinárov

⁶² Z porady Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1931*, roč. 12, 1930, s. 119.

⁶³ Program slovenských národných slávností. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 63, s. 1.

⁶⁴ Ag. Naše národné slávnosti. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 65, s. 1-2.

⁶⁵ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 68.

a nakoniec na 500 dinárov za 100 kg. Väčšina chmeľu bola predaná podľa poslednej ceny 500 dinárov za 100 kg. V roku 1929 to bolo ešte horšie. Preto niektorí roľníci vyklčovali časť chmeľníc vo výmere asi 500 katastrálnych jutár. Urodilo sa 1 000 metrických centov a z toho až 600 metrických centov bolo predaných len za 120 dinárov. Finančné straty za posledné roky boli nasledovné:

1927 – 17 530 000 dinárov

1928 – 21 030 000 dinárov

1929 – 12 363 000 dinárov

Okrem toho v dôsledku prírodných katastrof bolo zasiahnuté aj pestovanie iných poľnohospodárskych plodín. V roku 1927 v dôsledku sucha predstavovali škody na výnosoch kukurice 50 %, v roku 1928 v dôsledku búrky boli škody na výnosoch pšenice, jačmeňa a chmeľu 67 %, v roku 1929 v dôsledku sucha boli škody na chmeli takmer 100 % a v roku 1930 v dôsledku poľných myší boli škody 75 %. V dôsledku takýchto strát si časť roľníkov, ktorá si myslela, že sa to predsa len postupne zlepší, požičiavala peniaze v bankách za vysoké úvery. Keďže sa situácia aj v dôsledku Veľkej hospodárskej krízy nezlepšila, mnohí roľníci v Petrovci sa zadlžili a nestačili splácať pôžičky. Takmer každý deň prichádzali exekútori a zhabali domy, pozemky alebo rôzne iné veci. Niektorí roľníci hľadali východisko zo zadlženia v predaji zeme alebo domov. Nehnuteľnosti, predávali za 15-krát menšiu hodnotu ako pred troma rokmi. Zo včerajších miliónárov sa tak stali bezdomovci. Situáciu zhoršil aj štát, ktorý neskoro vymeral dane za predošlé roky 1918 – 1925. Dlh petrovskej obce na daniach bol v roku 1929 skoro 18 000 000 dinárov a v roku 1930 sa zvýšil na 20 000 000 dinárov. Ešte dobre, že štát nepristúpil k exekutívnemu vymáhaniu daní.⁶⁶

V priebehu roka 1931 sa činnosť Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva utlmila. Najbohatším rokom z pohľadu aktivít poradného výboru sa tak stal rok 1932.⁶⁷ Boli to zjazd učiteľov, Slovenský deň v Bajši, účasť na Prvom zjazde zahraničných Čechov a Slovákov v Prahe a založenie Matice slovenskej v Juhoslávii.

Zjazd slovenských učiteľov v Novom Sade

Podobne ako počas iných zím, aj na prelome rokov 1931/1932 sa vo Vojvodine konali mnohé kultúrne alebo vzdelávacie podujatia. Medzi ne patrila aj konferencia slovenských učiteľov v Novom Sade, na ktorej bol stanovený termín a program nadväzujúcej porady slovenských učiteľov.⁶⁸ Posledná podobná porada slovenských učiteľov sa konala pred štyrmi rokmi v Starej Pazove. Porada, teda zjazd, sa mal konať na podnet

⁶⁶ Hospodárska kríza v Petrovci. In *Národná jednota*, roč. 11, 1930, č. 68, s. 1. Pre porovnanie prvá československá koruna koncom decembra 1929 mala hodnotu 166,89 – 167,69 dinárov. Takže 20 miliónov dinárov bolo približne 119-tisíc korún. Jeden výťah *Národnej jednoty* stál 1 dinár. Burza peňažná. In *Národná jednota*, roč. 10, 1929, č. 144, s. 11.

⁶⁷ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 68.

Z porady Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1931*, roč. 12, 1930, s. 119.

⁶⁸ Z Národného života Slovákov v Juhoslávii. In *Čechoslovák*, roč. 12, 1932, č. 3, s. 84.

Československého zväzu v Juhoslávii a pričinením J. Bulíka. Ministerstvo osvetu pod číslom ONBr. 82.741 zo 16. decembra 1931 povolilo zvolanie zjazdu slovenských učiteľov. Konal sa 4. marca 1932 v slávnostnej sieni novosadského gymnázia. Na zjazde sa rokovalo o potrebách slovenských škôl v Juhoslávii. Zjazdu predsedal petrovský učiteľ, redaktor a predseda Združenia vojvodinských chmeliarov Samuel Šiška,⁶⁹ zapisovateľom bol staropazovský učiteľ K. Lilge. Na zjazde boli okrem 92 učiteľov a učiteľiek prítomní aj predstavitelia štátnej správy a cirkvi.⁷⁰ Juhoslovanské ministerstvo školstva zastupoval inšpektor Đorđević, vzdelávacie oddelenie bánoviny Dr. Sekulić, mesto Nový Sad senátor Vučković, slovenskú evanjelickú cirkev senior S. Štarke a ďalší farári, Československý zväz v Juhoslávii zastupoval V. Režný, Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva J. Bulík, učiteľov Dunajského bánstva Mirkov, novosadské gymnázium Balubdžić a slovenské reálne gymnázium v Petrovci jeho správca Michal Rapoš. Spolu to bolo 130 účastníkov. Učitelia z Banátu neprišli vzhľadom na vykoľajený vlak.⁷¹ Na zjazde bolo prednesených šesť referátov. Hložiansky učiteľ Ján Podhradský referoval o výučbe štátneho jazyka na slovenských školách, S. Šiška o výučbe materinského jazyka (slovenčiny), K. Lilge o výučbe náboženstva, Augustín Streit o nových vyučovacích metódach, staropazovský učiteľ Ferdo Klátik⁷² o učebniciach a učebných pomôckach a M. Kysel'a o mimoškolskej práci učiteľov. Zjazd schválil rezolúciu a memorandum, ktoré užšia deputácia odovzdala ministrovi vzdelávania v Belehrade a duplikáty bánskej správe

⁶⁹ Samuel Šiška (1877 Hronsá Breznica – 1949 Báčsky Petrovec) bol organizátor národného, politického kultúrneho a hospodárskeho života Slovákov v Juhoslávii, redaktor a učiteľ. Maturoval na učiteľskom ústave v Prešove. Zo začiatku učil na rôznych miestach na Slovensku a potom na Dolnej zemi v Laliti, v rokoch 1900 – 1921 v Selenči, od roku 1921 bol učiteľom v Petrovci, od roku 1936 na odpočinku v Báčskom Petrovci. Propagoval pestovanie chmeľu. Z poverenia juhoslovanského ministerstva poľnohospodárstva zamerlal na túto problematiku aj svoju prednáškovo-osvetovú činnosť. Bol iniciátorom založenia hasičského a pohrebného spolku v Selenči, spoluzakladateľom filiálky Slovenskej banky, Kníhtlačiarne úč. spoločnosti v Petrovci. Bol plodný publicista, autor prevažne hospodárskych článkov o chmeliarstve, pedagogických príspevkov a politických úvodníkov, ktoré publikoval v periodikách *Dolnozemský Slovák*, *Vlast' a svet*, *Národná jednota*, *Národný kalendár*. V rokoch 1923 – 1929 bol redaktor *Národnej jednoty*. Bol predsedom Združenia vojvodinských chmeliarov, Chmeliarskeho zväzu Juhoslávie, miestneho odboru MS a jej školskej sekcie, člen výboru Sokolskej jednoty v Petrovci.

⁷⁰ ŠIŠKA, S. Sjazd našich učiteľov v Novom Sade. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 68.

⁷¹ Sjazd slovenských učiteľov v N. Sade. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 18, s. 1; Impozantná manifestácia slovenských učiteľov v Novom Sade. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 19, s. 2; Soznam učiteľstva zúčastnivšieho sa učiteľského sjazdu v N. Sade dňa 4. marca 1932. roku. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 20, s. 4. Aj napriek snahe sa mi nepodarilo zistiť mená spomenutých srbských úradníkov.

⁷² Ferdinand (Ferdo) Klátik (1895 – 1944 Stará Pazova) bol osvetový a hospodársky pracovník, učiteľ. Po skončení učiteľskej školy v Osijeku bol učiteľom vo viacerých obciach. V roku 1914 narukoval do rakúsko-uhorskej armády. Na východnom fronte prebehol k Rusom. Tam sa stal emisárom Československej národnej rady a spoluredaktorom *Slovenských hlasov* vychádzajúcich na Sibíri. V rokoch 1919 – 1935 bol učiteľom v Starej Pazove, v rokoch 1935 – 1940 riaditeľom školy v Borove, v rokoch 1940 – 1943 učiteľom v Čepine a v Starej Pazove. V roku 1926 založil v Starej Pazove Slovenské roľnícke združenie a Večernú roľnícku školu, 1927 Chmeliarsky spolok, 1928 Hospodárske a úverové družstvo, 1930 slovenskú ústrednú knižnicu pri Československom zväze v Juhoslávii. Venoval sa práci s deťmi. V rokoch 1925 – 1927 bol redaktorom *Zorničky*.

v Novom Sade a tzv. „*krajskej* [evanjelickej] *cirkvi*“.⁷³ Obsah rezolúcie vychádzal zo spomenutých referátov a obsahoval nasledovné body:

1. Výučba štátnej reči. Intenzívnejšia výučba štátneho jazyka v nižšej a vyššej ľudovej škole. Vzhľadom na to, že je štátny jazyk viazaný na cyriliku, ktorá sa na území, kde sa dovtedy písalo latinkou, vyučuje od tretieho ročníka, tak by sa výučba štátneho jazyka podľa § 45 školského zákona z 5. decembra 1929 mala začínať až od tretieho ročníka. Rozvrh hodín a pomer vyučovania slovenčiny a štátneho jazyka by sa upravil osobitnou normou.

2. Výučba materinského jazyka. Aby sa § 45 školského zákona čím skôr uviedol do života. Príprava stážistov (učiteľov) československej národnosti⁷⁴ by sa mala sústrediť na štátnom učiteľskom ústave v Belehrade alebo v Novom Sade, kde by sa okrem bežnej výučby konala aj výučba československého jazyka a histórie. Vzhľadom na to, že školská inšpekcia nekontrolovala vyučovanie československého jazyka, tak by ministerstvo vzdelávania malo nariadiť kontrolu výučby československých predmetov. Išlo hlavne o dediny, kde srbský riaditelia škôl bránili vyučovaniu v slovenčine.

3. Výučba náboženstva. Sjazd prosil, aby stážisti, ktorí by sa sústredili na spomenutom učiteľskom ústave, mali aj náboženský predmet (evanjelický) a aby po absolvovaní boli schopní vykonávať službu kantorov a levitov v cirkvi.⁷⁵

4. Nové prúdy v školstve. „*Učiteľstvo*“ československých škôl v Juhoslávii vyjadriло ochotu spolupracovať s československým „*učiteľstvom*“ v Československej republike a juhoslovanským „*učiteľstvom*“. Tiež požadovali, aby na československom ústave boli vyučovacie hodiny pre nové pokusné pedagogické smery. Učiteľ S. Šiška to neskôr upravil na požiadavku, aby učitelia venovali pozornosť novým pedagogickým metódam a aby ich uvádzali do praxe.

5. Učebnice. Aby sa pri Československom zväze v Juhoslávii vytvorila čítanková komisia, ktorá mala vypracovať slovenské a české učebnice. Pre potreby vyučovania štátnej reči sa mala vypracovať osobitná učebnica, ktorá by uľahčila prechod z výuky materinského jazyka na výuku štátneho jazyka. Učitelia by sa mali pričiniť o lepšie zabezpečenie učebných pomôcok. A v tomto poslednom bode sa apelovalo na učiteľov, aby sa nespoliehali iba na školské výbory, ale aby aj sami prejavili iniciatívu. Vo verzii publikovanej v *Národnej jednote* má rezolúcia iba päť bodov. V *Národnom kalendári* na rok 1933 učiteľ S. Šiška spomína aj šiesty bod, ktorý sa prelína s piatym bodom.

6. Aby učitelia neobmedzovali svoju činnosť iba na školu, ale aby organizovali rôzne kultúrne, dobročinné a vlastenecké spolky.⁷⁶

⁷³ ŠIŠKA, S. Sjazd našich učiteľov v Novom Sade. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 68.

⁷⁴ Pod vplyvom málodohodového spojenectva medzi ČSR a Juhosláviou sa aj medzi Slovákmi a Čechmi v Juhoslávii presadzovala ideológia čechoslovakizmu. Aj v juhoslovanských štatistikách boli Slováci najprv zaraďovaní do kolónky ostatní Slovania a neskôr často označovaní aj ako Čechoslováci. Väčšinou išlo o formalitu. Keď išlo o konkrétne údaje, vždy sa vedelo, že ide o Slovákov a slovenčinu.

⁷⁵ Levita – zastarané, v katolíckej a evanjelickej cirkvi pomocný kňaz.

⁷⁶ ŠIŠKA, S. Sjazd našich učiteľov v Novom Sade. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 68; Rezolúcia vynesená na sjazde čsl. učiteľstva v Novom Sade dňa 4. marca 1932. In *Národná*

Pre čitateľov v Československu to zhrnul Andrej Vrbacký v časopise *Čechoslovák*: „V rezolúcii o vyučovaní materinského jazyka žiadali, aby bol čím skôr uvedený do života § 45 školského zákona zo dňa 5. decembra 1929; aby všetci učiteľskí kandidáti čs. národnosti boli koncentrovaní na štátnej učiteľskej škole v Novom Sade alebo v Belehrade, kde by sa im bola prednášala aj čs. literatúra, jazyk a dejiny; a aby bola sriadená kontrola vyučovania na slovenských školách aj z predmetov, ktoré sa vyučujú slovensky, resp. česky. – V rezolúcii o vyučovaní štátnej reči sjazd žiada, aby táto bola vyučovaná v nižšej ľudovej škole ako predmet a vo vyššej, aby bola vyučovacou rečou; v nižšej ľudovej škole aby vyučovanie štátnej reči počínalo len v tretej triede. – V rezolúcii o vyučovaní náboženstva sa znovu vyslovuje požiadavok, aby československí učiteľskí kandidáti boli koncentrovaní na jednej učiteľskej škole, kde by sa mohli vyučovať aj predmetom potrebným pre konanie kantorskej služby, a aby ministerstvo školstva v dohode so slovenskou evanjelickou cirkvou upravilo plán pre vyučovanie náboženstva. V rezolúcii o vyučovacích metódach sa žiada ministerstvo, aby umožnilo učiteľom na čs. školách, aby mohli byť prostredníkmi čím užších stykov medzi učiteľstvom československým v Československej republike a juhoslovanským hlavne na poli nových vyučovacích metód. Konečne v rezolúcii o učebných knihách sa žiada, aby pri Československom zväze bola utvorená čítanková komisia, ktorá by vypracovala čítanky a učebnice ako pre slovenské tak aj pre české ľudové školy, a aby pre vyučovanie štátneho jazyka na menšinových školách boli zostavené zvláštne učebnice.“⁷⁷

O vývoji slovenského školstva vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941 som sa podrobnejšie zaoberal v ďalších štúdiách.⁷⁸ Výsledok bol taký, že tam, kde mali Slováci väčšinu, sa vyučovalo po slovensky a tam, kde boli v menšine, sa vyučovalo po srbsky. Takže sa nič nezmenilo.

Najvýznamnejšie rozhodnutie poradného výboru

18. mája 1932 sa v Slovenskej banke v Petrovci konala schôdza Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. Na schôdzi boli zastúpené všetky významnejšie obce, kde žili Slováci. Schôdzu viedol predseda poradného výboru advokát J. Bulík z Nového Sadu. Najväčší počet zúčastnených bol z Petrovca: konsenior (spolusenior) a farár S. Štarke, učiteľ J. Čajak, riaditeľ Slovenskej banky v Petrovci Ing. Ivan Grúnik,⁷⁹ kníhtlačiar A. Labáth, petrovský kaplán Mirko Petrovič, správca petrovského gymnázia M. Rapoš,

jednota, roč. 13, 1932, č. 20, s. 2.

⁷⁷ VRBACKÝ, Andrej. Požiadavky slovenských učiteľov v Juhoslávii. In *Čechoslovák*, roč. 12, 1932, č. 4, s. 120.

⁷⁸ TKÁČ, Ján. Slovenské ľudové školstvo vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941. In *Nový život. Mesačník pre literatúru a kultúru*, roč. 71, 2019, č. 11-12, s. 24-31. ISSN 0351-3610; TKÁČ, Ján. Slovenské školstvo vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941. In *Historický zborník. Vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 29, 2019, č. 2, s. 28-44. ISSN 1335-8723.

⁷⁹ Ivan Grúnik bol synom správcu petrovskej sporiteľne Jána Grúnika. Po smrti svojho otca v roku 1930 sa stal riaditeľom Petrovskej sporiteľne, ktorá bola v roku 1931 premenovaná na Slovenskú banku. V Matici slovenskej v Juhoslávii mal funkciu pokladníka od roku 1932 do roku 1938. Články hospodárskeho charakteru uverejňoval v slovenskej tlači v Juhoslávii.

gymnaziálny profesor Dr. A. Sirácky a Michal Topol'ský, petrovskí učitelia E. Spevák a S. Šiška, profesor Jozef Maliak, lekár Dr. J. Šuster a učiteľ Peter Šimkovic, pravdepodobne tiež asi z Petrovca. Ostatné obce mali menšie zastúpenie: učiteľ Ján Ededy z Kysáča, učiteľ J. Podhradský z Hložian, roľník M. Bánsky zo Silbaša, farár Alexander Hodolík z Bajše, učiteľ Michal Kysel'a z Pivnice, banátsky evanjelický senior Jozef Janiš (Slovenský Aradáč), Dr. Jozef Struhárik z Kovačice, Juraj Struhárik zo Slovenského Alexandrovca, učitelia F. Klátik a K. Lilge a roľník Tomáš Potran zo Starej Pazovy, farár Ivan Vereš z Iloka. Československý zväz v Juhoslávii zastupoval V. Režný. Na programe porady boli nasledovné body:

1. Prípravy na prvý zjazd zahraničných Čechov a Slovákov v Prahe.
2. Založenie odboru Matice slovenskej, alebo osvetového odboru.
3. Slovenský národný deň v Bajši.

Na porade sa najviac debatovalo o prvých dvoch bodoch. Pri rokovaní o prvom bode sa vystriedalo viacero rečníkov, ktorí mali rôzne názory. Pre jednotlivé otázky zjazdového pracovného programu zvolili referentov. Referáty sa týkali hlavne organizácie a celkového stavu slovenského národa v Juhoslávii, kultúrnych, náboženských, ľudovýchovných, telovýchovných, robotníckych, národohospodárskych pomerov Slovákov v Juhoslávii. V tomto bode zvolili aj redakčný výbor, ktorý mal na základe jednotlivých referátov zostaviť celkový, tzv. „*oblastný referát*“. Pojednávanie o druhom bode programu bolo veľmi živé. Na začiatku J. Bulík spomenul, že nebohý Samko Baláž, ktorý bol pokladníkom Slovenskej banky v Novom Sade, odkázal v testamente peniaze na založenie Matice slovenskej v Juhoslávii.⁸⁰ Bolo to 40 000 dinárov, ktoré sa mali využiť na výstavbu budovy Matice slovenskej v Petrovci.⁸¹ Predsedaajúci J. Bulík odporučil, aby sa to zobralo do úvahy. Na potrebe výlučnej slovenskej kultúrnej organizácie v Juhoslávii sa zhodli všetci prítomní. Názory na to, akým spôsobom to uskutočniť, sa rôznili.⁸² Boli dve možnosti: vytvoriť jednu samostatnú kultúrnu inštitúciu (Matica slovenská), čo si želala väčšina vojvodinských Slovákov, alebo osvetový odbor Československého zväzu v Juhoslávii, za čo boli úradníci tohto zväzu.⁸³ V zásade nebol nikto proti založeniu Matice slovenskej, len boli obavy, či činnosť Matice slovenskej nebude v kolízii s prácou Československého zväzu v Juhoslávii a či tým neutrpí jeho autorita. Nakoniec sa zhodli, že by nešlo o kolíziu a obe organizácie by sa iba dopĺňali a rozdelili si prácu. Považovali za potrebné, aby Československý zväz v Juhoslávii zastrešoval záujmy Slovákov a Čechov v Juhoslávii, a preto by mu mala zostať reprezentačná, organizačná, školská a spolková práca. Matica slovenská mala byť hlavne slovenskou kultúrnou organizáciou, ktorá sa mala venovať osvetovej práci medzi Slovákami, ako napr. zakladať pobočky knižníc, usmerňovať prácu v rôznych odboroch, ako napríklad v literárnom, dramatickom, prednáškovom. Na záver sa jednohlasne zhodli založiť Maticu slovenskú ako samostatnú organizáciu. Za tým

⁸⁰ Založenie Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 40, s. 1.

⁸¹ LABÁTH, Andrej. Založenie Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 37.

⁸² Založenie Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 40, s. 1.

⁸³ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 72.

účelom založili prípravný výbor, ktorého členmi sa stali prítomní účastníci porady, ako aj ostatní národní pracovníci, ktorí budú súhlasiť s touto myšlienkou. Z tohto širšieho výboru zvolili tzv. pracovný výkonný výbor, ktorý mal pripraviť založenie Matice slovenskej, stanovy a text vyhlásenia, ktorý po podpísaní členmi širšieho výboru mal byť predložený verejnosti.⁸⁴ Za predsedu pracovného výkonného výboru bol zvolený J. Bulík a za ostatných členov výboru S. Štarke, A. Labáth, K. Lilge, F. Klátik, M. Topoľský, J. Janiš a M. Kyselá.⁸⁵ Valné zhromaždenie založenia Matice slovenskej chceli uskutočniť na najbližších slovenských národných slávnostiach v Petrovci. Čo sa týka tretieho bodu programu porady, na podnet J. Bulíka sa rozhodlo uskutočniť v Bajši tzv. Národný deň a v rámci neho poradu Poradného výboru Dunajského bánstva. Na Slovenskom dni v Bajši mali mať zastúpenie bánska administratíva z Nového Sadu, Československé vyslanectvo v Belehrade a Československý zväz v Juhoslávii.⁸⁶

Slovenský deň v Bajši

Obec Bajša sa nachádza v strednej Báčke. Je viac vzdialená a izolovaná od zvyšných slovenských obcí, ktoré sa nachádzajú v južnej Báčke. V dôsledku maďarizácie, zmiešaných manželstiev a susedstva s maďarskými obcami sa väčšia časť Slovákov v Bajši pomadžarčila. A. Labáth napísal v Národnom kalendári na rok 1933, že tamojší Slováci sú národne nevedomeli a považujú sa za Maďarov. Napísal, že, „*Bajša dospela tak ďaleko, že v posledné roky 90 % slovenských školských detí nevedia vôbec slovensky a čo sa tam naučia, vlivom prostredia, lebo v rodine až na niekoľko rodín hovorí len maďarsky, časom zase zabudnú. Ináč evanj. Cirkev v Bajši zachovala jednu veľkú zaujímavosť. Totiž všetci príslušníci tejto cirkvi, aj tí, ktorí už dnes slovensky nič nevedia, chodia do slovenského evanjelického kostola a tam spievajú zo starého slovenského, vlastne staročeského spevníka a modlia sa tiež po slovensky. Je to zvláštnosť akej niekde nenajdete.*“⁸⁷ Odnárodnenie Slovákov v Bajši bolo výsledkom silnej maďarizácie na prelome 19. a 20. storočia. Slovenský deň mal toto odnárodňovanie zastaviť a pomôcť evanjelickému farárovi Alexandrovi Hodolíkovi a tamojším slovenským učiteľom v tejto činnosti.⁸⁸

Slovenský deň v Bajši sa konal 5. júna 1932 pod protektorátom dunajského bána M. Nikolića. Na Slovenskom dni sa zúčastnili aj inšpektor Slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii právnik Cyril Abaffy, tajomník Československého zväzu v Juhoslávii V. Režný, Petrovská odbočka spolku československých žien s predsedníčkou Adelou Greisingerovou, Petrovský spevokol pod vedením J. Feríka, Slovenský športový klub pod vedením prof. M. Topoľského a istého pána Fejdiho. Zo srbských predstaviteľov sa na Slovenskom dni zúčastnili pravoslávny farár Leskovac, notári Tutorov a Jakovljević

⁸⁴ Založenie Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 40, s. 1.

⁸⁵ Slovenskej verejnosti v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 48, s. 1.

⁸⁶ Založenie Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 40, s. 1. a LABÁTH, A. Čo sme videli a vykonali v Bajši. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 45, s. 1-2.

⁸⁷ LABÁTH, Andrej. Slovenský deň v Bajši. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 61-62.

⁸⁸ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 71.

a „škôldozorca“ Čosić a iní. Československého vyslanca zastupoval tlačový atašé Ctibor Melč. Prvým bodom programu bola inštalácia (oficiálne uvedenie do úradu) miestneho evanjelického farára Alexandra Hodolíka v bajšanskom evanjelickom chráme. A. Hodolík bol predtým biskupský sekretár v Iloku pri evanjelickom biskupovi Adamovi Verešovi.⁸⁹ Z poverenia báčskeho seniora Gustáva Klobušického inštaláciu uskutočnil konsenior S. Štarke a na inštalácii boli prítomní aj farári Ján Horváth z Pivnice a I. Vereš z Iloku. Po skončení služieb Božích sa konal evanjelický presbiteriálny konvent pod predsedníctvom konseniora S. Štarkeho a miestneho cirkevného dozorca Jozefa Gernáča.⁹⁰ Druhým bodom programu bolo zasadnutie Poradného výboru Dunajského bánstva. Bajšanom sa prihovoral jeho predseda J. Bulík, zástupcovia evanjelickej cirkvi a slovenských spolkov. Petrovská odbočka spolku československých žien zorganizovala výstavu krojov a výšiviek a akademická maliarka Zuzka Medvedová výstavu svojich prác, ktorú otvoril zástupca bána, okresný prednosta („načelník“) Branko Vučetić. Na programe slávností bol aj zápas Slovenského športového klubu a hádzanej z Petrovca. Na večer bajšanskí ochotníci zahrli divadlo a slovenský spevokol z Petrovca zaspieval slovenské národné piesne.⁹¹

Prvý zjazd zahraničných Čechov a Slovákov v Prahe

Prvý zjazd zahraničných Čechov a Slovákov sa konal 1. až 3. júla 1932 v Prahe pod záštitou predsedu vlády ČSR Františka Udržala. Predsedom zjazdu bol zaslúžilý dlhoročný pracovník v krajaňských záležitostiach a prezident Štátneho úradu štatistického docent JUDr. Jan Auerhan. Na zjazde sa zúčastnilo 254 zástupcov zahraničných organizácií a početných hostí, ako aj 176 zástupcov 76 organizácií a domácich hostí. Predstavitelia slovenských a českých krajanov pochádzali zo 16 štátov: z USA, Rakúska, Bulharska, Juhoslávie, Poľska, Rumunska, Maďarska, Francúzska, Holandska, Nemecka, Švajčiarska a štátov Južnej Ameriky. Ako prvý prehovoril protektor zjazdu František Udržal, potom nasledovali príhovory predsedu československého senátu Františka Soukupa, ministra vnútra Dr. Juraja Slávika, predsedníčky Československého Červeného kríža Alice Masarykovej a ďalších významných osobností z ČSR a zo zahraničia ako napríklad J. Bulík, ktorý zastupoval Slovákov z Juhoslávie.⁹² Okrem J. Bulíka reprezentoval juhoslovanských Slovákov na zjazde aj konsenior S. Štarke ako člen užšieho výboru Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva. J. Bulík predniesol referát v mene Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva v Juhoslávii.⁹³ V prejave sa „zmienil o politických, hospodárskych, kultúrnych a školských pomeroch, hovoril o spolkovom živote, peňažných ústavoch, stykoch so starou vlasťou, peňažníctve a o otázke náboženstva juhoslovanských Slovákov. Prihováral sa za systematickejšiu spoluprácu s ČSR, ale aj

⁸⁹ LABÁTH, A. Čo sme videli a vykonali v Bajši. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 45, s. 1-2.

⁹⁰ Dopisy. Bajša. In *Evanjelický hlásnik*, roč. 7, 1932, č. 6, s. 110-111.

⁹¹ LABÁTH, A. Čo sme videli a vykonali v Bajši. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 45, s. 1-2.

⁹² Sjezd zahraničních Čechů a Slováků v Praze. In *Čechoslovák*, roč. 12, 1932, č. 7, s. 213.

⁹³ VRBACKÝ, A. Prvý sjazd zahraničních Čechov a Slovákov. In *Národní kalendár na obyčejný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 87.

medzi menšinami samotnými za účelom národného udržania, ale aj s cieľom tvorby celonárodných hodnôt.“⁹⁴ Slováci z Maďarska sa na zjazde zúčastnili len ako pozorovatelia. Po návrate domov sa museli na maďarskej hranici podrobiť prísny prehliadkam a doma možno aj perzekúcii.⁹⁵ Na záverečnej schôdzi zjazdu vedenej J. Bulíkom bolo prijatých niekoľko rezolúcií.⁹⁶ Pre Slovákov v Juhoslávii bol dôležitý najmä bod päť rezolúcie týkajúci sa školských požiadaviek: „*S ľútosťou konštatujeme, že jediná slovenská stredná škola v zahraničí a to gymnázium v Petrovci v Juhoslávii bolo redukované na nižšie gymnázium. Apelujeme na bratský a spojenecký štát juhoslovanský, aby od tejto redakcie upustil. Zároveň obraciame sa na československú vládu, aby jednala v prospech zachovania tohto gymnázia.*“⁹⁷

Po intervencii Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva a novozvoleného Prípravného výboru Matice slovenskej v Juhoslávii, ako aj na základe protestných článkov v *Národnej jednote* bolo „... osobitným kráľovským restriktom zo dňa 8. augusta 1932... zrušené rozhodnutie Ministerskej rady o redukovaní petrovského gymnázia na štvortriedne a rozhodnuté bolo, že bude aj naďalej pracovať ako úplné reálne gymnázium. Takže redukcia, ktorá bola uskutočnená len cez prázdniny [toho roku], sa na práci gymnázia nijako neprejavila.“⁹⁸ Na záverečnej schôdzi zjazdu v Prahe mali prejavy aj predseda československej poslaneckej snemovne Jan Malypetr, riaditeľ kancelárie Národnej rady československej Augustin Seifert, konsenior S. Starke a iní. Nakoniec predsedajúci J. Bulík zvlášť poďakoval J. Auerhanovi a ďalším osobám. Zjazd zahraničných Čechov a Slovákov ukončil J. Auerhan.⁹⁹

Juhoslovanskí Slováci boli s priebehom zjazdu spokojní. Ukázalo sa, že juhoslovanská slovenská a česká menšina v mnohom ohľade predčila iné „československé“ menšiny a slovenskí delegáti z Juhoslávie J. Bulík a konsenior S. Starke si v Prahe získali veľké zásluhy a uznanie. „Svedčí o tom i to, že p. Dr. Ján Bulík bol jednohlasne zvolený za predsedu plenárnej schôdze, kde bol podaný celkový referát o jeho práci a výsledkoch a prijatá rezolúcia.“¹⁰⁰ Účasť vojvodinských Slovákov na zjazde v Prahe prispel k väčšiemu záujmu vojvodinských Slovákov o dianie v Československu a na Slovensku v 30. rokoch 20. storočia. Najmä v čase ohrozenia Československa v rokoch 1938 a 1939.

Založenie Matice slovenskej v Juhoslávii

Pracovný výkonný výbor alebo prípravný výbor, ako sa začal nazývať po 18. máji 1932, sa pustil do príprav založenia Matice slovenskej v Juhoslávii. Už o mesiac 18. júna

⁹⁴ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 70.

⁹⁵ VRBACKÝ, A. Prvý sjazd zahraničných Čechov a Slovákov, s. 87-88.

⁹⁶ Sjezd zahraničních Čechů a Slováků v Praze. In *Čechoslovák*, roč. 12, 1932, č. 7, s. 213.

⁹⁷ VRBACKÝ, A. Prvý sjazd zahraničných Čechov a Slovákov, s. 87-88.

⁹⁸ KMEŤ, Ján. Päťdesiat rokov slovenského národného gymnázia v Petrovci, In SPEVÁK, Juraj (ed.). *Pamätnica, 50 rokov slovenského národného gymnázia v Petrovci*. Báčsky Petrovec : Vydalo Slovenské gymnázium v Petrovci, s. 66-67.

⁹⁹ Sjezd zahraničních Čechů a Slováků v Praze. In *Čechoslovák*, roč. 12, 1932, č. 7, s. 213.

¹⁰⁰ VRBACKÝ, A. Prvý sjazd zahraničných Čechov a Slovákov, s. 88.

prípravný výbor uverejnil na titulnej strane *Národnej jednoty* oznam o zakladaní Matice slovenskej v Juhoslávii so sídlom v Petrovci. Zároveň vyzval všetkých Slovákov, aby sa v čo najväčšom počte prihlásili za členov a zúčastnili sa na zakladajúcom zhromaždení, ktoré sa malo uskutočniť počas národných slávností v Petrovci.¹⁰¹ Podľa návrhu stanov, ktoré vypracoval prípravný výbor a ktoré malo schváliť zakladajúce zhromaždenie, mala mať Matica dvojakých členov: zakladajúcich a riadnych. Za zakladajúceho člena mal byť považovaný každý, kto zaplatil jednorazový poplatok 1 000 dinárov. Riadni členovia mali platiť ročné príspevky vo výške 36 dinárov. Zo zozbieraných členských príspevkov mali členovia dostávať zdarma alebo za znížené ceny rôzne knihy, ktoré mala vydávať Matica slovenská.¹⁰²

21. júla 1932 sa v Petrovci konalo zasadnutie prípravného výboru Matice slovenskej. Na ňom J. Bulík referoval o prípravných prácach založenia Matice slovenskej. Na zasadnutí bol zostavený návrh členov predsedníctva a ostatných funkcionárov. Podľa neho mala mať Matica jedného predsedu, troch podpredsedov (pre Báčku, Banát a Sriem), troch sekretárov, knihovníka, archívára, pokladníka a výbor. V jej rámci mali byť aj odbory: literárno-umelecký, historický, ľudovýchovný, divadelný a muzeálny.¹⁰³

Práce na prípravách založenia Matice slovenskej v Juhoslávii pokračovali rýchlo, zakladajúcich členov stále pribúdalo. Viac ako týždeň pred zakladajúcim valným zhromaždením bol v *Národnej jednote* uverejnený návrh stanov. Programovým cieľom Matice slovenskej malo byť: „*zjednotenie všetkých milovníkov národa a života slovenského v Juhoslávii, aby spoločnými silami pracovali na pozdvihnutí slovenskej vzdelanosti a tým i na hmotnom dobrobyte slovenského národa v Juhoslávii*“.¹⁰⁴

Zakladajúce valné zhromaždenia sa konalo v Petrovci na dvore petrovského gymnázia v rámci slovenských národných slávností v dňoch 14. a 15. augusta 1932. Program zhromaždenia bol nasledovný: 1. otvorenie zhromaždenia a voľba predsedu, 2. zaslanie pozdravných telegramov juhoslovanskému kráľovi Alexandrovi a československému prezidentovi T. G. Masarykovi, 3. založenie Matice slovenskej, 4. spev slovenskej hymny *Hej, Slováci*, 5. privítanie a pozdravenie hostí, 6. spev srbskej hymny *Bože pravde*, 7. schválenie pracovného programu, 8. referát prípravného výboru Matice slovenskej, 9. schválenie stanov, 10. voľba predsedníctva výboru a ostatných úradníkov, 11. zostavenie programu práce, 12. „*otázka investovania majetku*“, 13. voľné návrhy, 14. zakončenie.¹⁰⁵ Na zhromaždení sa zúčastnilo podľa odhadov od 1 500 do 2 000 ľudí. Veľké nadšenie nastalo vtedy, keď J. Bulík oznámil prítomným, že výnosom kráľa Alexandra z 8. augusta 1932 a na základe § 8 zákona o stredných školách bolo petrovské gymnázium zmenené z nižšieho štvorročného („*štvtortriedne*“) na vyššie osemročné („*osemtriedne*“). „*Tým*

¹⁰¹ Slovenskej verejnosti v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 48, s. 1.

¹⁰² Matica slovenská. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 49, s. 1.

¹⁰³ Zasadnutie prípravného výboru Matice slovenskej. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 55, s. 1.

¹⁰⁴ Návrh stanov Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 58, s. 2.

¹⁰⁵ Pozvanie na zakladajúce valné zhromaždenie Matice slovenskej v Juhoslávii. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 59, s. 1.

*bolo umožnené slovenským žiakom aj ďalšie štúdium a vzdelávanie v slovenskej a českej reči, literatúre a kultúre.*¹⁰⁶

Prvých osem bodov programu bolo prebratých v prvý deň. Na druhý deň sa pokračovalo schvaľovaním stanov a ďalšími bodmi programu. K 15. augustu 1932 mala Matica slovenská 132 zakladajúcich členov a 360 riadnych členov. Výbor Matice tvorili:

Čestný predseda: ThDr. PhDr. Ján Kvačala.

Predseda: Dr. Ján Bulík.

Podpredsedovia: konsenior Samuel Starke, seniori Vladimír Hurban a Jozef Janiš.

Sekretári: profesor Michal Topol'ský, učiteľ Karol Lilge, senior Gustáv Klobušický.

Knihovník: učiteľ Gustáv Boldocký.

Archivár: profesor Jozef Maliak.

Pokladník: riaditeľ Ing. Ivan Grúnik.

Zvolené boli aj obecné výbory jednotlivých oblastí.

V Bážke boli v Petrovci, Kysáči, Kulpíne, Hložanoch, Selenči, Laliti, Pivnici, Palánke, Bajši, Silbaši a v Novom Sade.

V Srieime boli v Staraj Pazove, Ból'ovciach, Erdevíku, Binguli, Iloku, Šíde, Dobanovciach a výbor pre slavónskych Slovákov.

V Banáte boli v Bielom Blate, Slovenskom Alexandrovci, Aradáči, Kovačici, Padine, Vojlovici a Hajdušici.

Matica slovenská mala sedem odborov: národopisný, ľudovýchovný, národohospodársky, divadelný, literárny, hudobný a historický. Po skončení zhromaždenia sa konali porady výboru a predsedníctva. Zo širšieho výboru zvolili užší výbor.¹⁰⁷ „Založením Matice a zvolením jej vedenia ukončil svoju plodnú prácu aj Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva.“¹⁰⁸ Najaktívnejším odborom Matice slovenskej v Juhoslávii bol ľudovýchovný odbor,¹⁰⁹ ktorý organizoval prednášky, kurzy, nedel'né besiedky, vydával časopisy a knihy pre obyčajných ľudí.¹¹⁰

Matica slovenská v Juhoslávii bola najvýznamnejšou a navyše integrujúcou inštitúciou Slovákov vo Vojvodine v kráľovskej Juhoslávii. Čo sa nepodarilo Slovenskej národnej strane pred rokom 1929, to sa sčasti podarilo Matici slovenskej v 30. rokoch 20. storočia. Do národného hnutia sa jej podarilo zmobilizovať viac Slovákov zo všetkých obcí, kde žili Slováci. Pritiahla nielen inteligenciu, remeselníkov, obchodníkov, ale aj roľníkov. Angažovanosť jednotlivých vrstiev slovenskej spoločnosti bola úmerná ich sociálnemu postaveniu. Aj keď sa jej podarilo obísť politické názory jednotlivcov, nepodarilo sa jej prekonať sociálne rozdiely. V obciach, kde mali Slováci väčšinu, chudoba aspoň pasívne participovala na národnom snažení. V horšom postavení boli chudobní Slováci v obciach, kde mali Slováci menšinu. Tiež pretrvali regionálne rozdiely. Matica slovenská pôsobila najaktívnejšie v Bážke, menej v Srieime a Banáte. Lokálpatriotizmus slovenských obcí pretrvával namiesto toho, aby ho

¹⁰⁶ Naše gymnázium zostáva úplné, osemtriedne. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 60, s. 2.

¹⁰⁷ Druhý deň matičného shromaždenia. In *Národná jednota*, roč. 13, 1932, č. 60, s. 3.

¹⁰⁸ JOVANKOVIČ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva, s. 73.

¹⁰⁹ VRBACKÝ, A. Kronika nášho národného života. In *Národný kalendár 1934*, roč. 15, s. 148.

¹¹⁰ SIRÁCKY, A. Zpráva ľudovýchovného odboru. In *Náš život*, roč. 1, 1933, č. 2, s. 104-106.

prekonali. Je zaujímavé, že miestne odbory Matice slovenskej boli založené aj v obciach s menším počtom Slovákov, ako napr. v Bajši, Begeči a Sólanoch, ale v obciach, kde bol väčší počet Slovákov, ako v Erdevíku, Binguli, Iloku, Vojlovici a Hajdušici, nie. Činnosťou Matice slovenskej som sa zaoberal podrobnejšie v ďalších štúdiách.¹¹¹

Dotvorenie samostatnej slovenskej evanjelickej cirkvi v Juhoslávii

Okrem vzniku Matice slovenskej bol v roku 1932 dokončený proces formovania slovenskej evanjelickej cirkvi augsburského vyznania v Juhoslávii. Tento proces začal ešte v roku 1921, keď sa slovenskí evanjelici rozhodli oddeliť od maďarských a nemeckých evanjelikov. Zriaďovaním cirkvi sa zaoberala synoda v rokoch 1925 – 1928. Najprv bol zriadený iba samostatný slovenský dištrikt, ktorý sa mal zmeniť na samostatnú cirkev. Na treťom zasadnutí synody v dňoch 18. – 19. apríla 1928¹¹² sa navrhlo, aby Slováci a Nemci vytvorili autonómne cirkvi, ktoré by tvorili „*Evanjelický a. v. cirkevný zbor v Juhoslávii*“ na čele s výborom, ktorý mali zostaviť obe cirkvi. Pre nezáujem Nemcov sa to však neuskutočnilo.¹¹³ Synoda následne zaslala návrh novej cirkevnej ústavy na schválenie kráľovi Alexandrovi I. Potom 19. septembra 1928 sa predsedníctvo dištriktu vzdalo svojej funkcie a dištriktuálny konvent vypísal voľbu nového dištriktuálneho predsedníctva. Výsledok bol vyhlásený 3. januára 1929. Za biskupa bol zvolený ilocký farár Adam Vereš¹¹⁴ a za dištriktuálneho dozorcú právnik C. Abaffy.¹¹⁵

Inštalácia prvého biskupa a dištriktuálneho dozorcú slovenských evanjelikov v Juhoslávii sa uskutočnila 18. septembra 1929 v rámci dištriktuálneho konventu v rodisku biskupa A. Vereša v Starej Pazove. Biskupa inštaloval biskup slovenskej evanjelickej cirkvi na Slovensku Štefan Fajnor.¹¹⁶

¹¹¹ TKÁČ, Ján. Vznik a pôsobenie Matice slovenskej v Juhoslávii (Vojvodine) v rokoch 1932 – 1941. In *Nový život. Mesačník pre literatúru a kultúru*, roč. 65, 2013, č. 3-4, s. 52-57. ISSN 0351-3610; TKÁČ, Ján. Účinkovanie Matice slovenskej vo Vojvodine v rokoch 1932 – 1941. In *Matica slovenská v národných dejinách. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Matica slovenská v národných dejinách 26. – 27. 2. 2013 Martin*. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 363-372. ISBN 978-80-8128-086-3.

¹¹² Z našej synody. In *Evanjelický hlásnik*, roč. 3, 1928, č. 5, s. 77-78.

¹¹³ ŠKANTÍK, Pavel. Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii. In STRUHÁRIK, Juro (ed.). *Pamätnica. Päťdesiat rokov samostatnosti Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii 1921 – 1971*. Nový Sad : Biskupský úrad Slov. evanj. a. v. cirkvi v Juhoslávii, 1971, s. 40-41.

¹¹⁴ Adam Vereš (1883 Stará Pazova – 1931 Nový Sad, pochovaný v Iloku) bol evanjelický farár a biskup, národný pracovník. Vo Viedni študoval spolu s neskorším biskupom Samuelom Zochom. Od roku 1905 evanjelický katechéta v slovenskej škole v Starej Pazove. Od roku 1906 bol prvý riadny evanjelický farár v Gornej Mitropolii v Bulharsku, potom farár nemeckej evanjelickej cirkvi v Krčedine, neskôr v Beške (obe v Srieme). V roku 1921 sa stal farárom slovenských evanjelikov v Iloku. V bývalom chorvátsko-slavónskom senioráte, ktorý pozostával zo slovenských a nemeckých evanjelických cirkví, bol konseniorom. V roku 1920 sa stal predsedom „Spravujúceho výboru“ všetkých evanjelických cirkví v Juhoslávii. Dištriktuálny konvent konaný v Starej Pazove ho 11. júna 1925 postavil na čelo Slovenskej ev. a. v. cirkvi v Juhoslávii.

¹¹⁵ VEREŠ, Adam et. al. *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augsburského vyznania v Kráľ. Juhoslovanskom v slove a v obrazoch*. Petrovec : Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve juhoslovanskom, 1930, s. 15.

¹¹⁶ ŠKANTÍK, Pavel. Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii, s. 41-42.

Vzhľadom na to, že ústava nebola schválená, bola do Nového Sadu zvolaná druhá synoda, ktorá mala ústavu prepracovať v súlade s novým zákonom o evanjelicko-kresťanskej cirkvi a o reformovano-kresťanskej cirkvi v Kráľovstve Juhoslovanskom¹¹⁷ zo 16. apríla 1930. Štát zákonom určil, že evanjelikov augsburského vyznania v Juhoslávii „tvoria dve osobitné, jedna od druhej nezávislé evanjelicko-augsburského vyznania kresťanské cirkvi v Kráľovstve Juhoslovanskom: slovenská a nemecká“. Zákon určoval aj podmienky pôsobenia a organizácie evanjelickej cirkvi.¹¹⁸ Nová ústava bola vyhlásená na synode konanej 30. – 31. marca a úradne potvrdená 24. júna 1932. Úradný názov cirkvi bol Slovenská evanjelicko-kresťanská augsburského vyznania cirkev v Kráľovstve Juhoslávii. Už dva roky po svojom zvolení 2. novembra 1931 zomrel biskup A. Vereš a vedením biskupského úradu bol poverený báčsky senior G. Klobušický.¹¹⁹ Nová voľba biskupa sa konala v auguste a septembri 1932 a podľa výsledku, ktorý bol vyhlásený 15. septembra, sa biskupom stal petrovský farár a báčsky konsenior S. Štarke.¹²⁰

Voľby do národného zhromaždenia v roku 1931 a voľby do senátu v roku 1932

Založenie a činnosť Poradného výboru Slovákov Dunajského bánstva sa odohrávalo v nepokojnom a nepriaznivom období, v čase Veľkej hospodárskej krízy, ktorá zasiahla aj Juhosláviu a tamojších vojvodinských Slovákov. Bolo to obdobie osobnej diktatúry kráľa Alexandra I., ktorý zo začiatku vládol bez ústavy. Namiesto toho, aby stabilizoval politické pomery v Juhoslávii, tak len prehĺbil politickú krízu. Obdobie bez ústavy v Juhoslávii ukončil kráľ Alexander I. 3. septembra 1931, keď „daroval“ štátu novú ústavu, ktorá vošla do dejín ako septembrová alebo oktrojovaná ústava. Bol to pokus kráľa nájsť východisko z krízy, ktorá zachvátila diktátorský režim. Diktátorský režim kráľa Alexandra nedokázal vyriešiť ekonomické a nahromadené politické problémy v Juhoslávii. Zároveň na kráľa tlačili jeho zahraniční demokratickí spojenci Francúzsko a Československo, aby zmiernil diktatúru. Nebol to však návrat k vidovdanskému parlamentnému systému pred rokom 1929.¹²¹ Na rozdiel od vidovdanskej ústavy v novej ústave bolo vynechané slovo parlamentná. Podľa článku jeden novej ústavy bola Juhoslávia definovaná ako dedičná a ústavná monarchia. V článku 77 sa určovalo, že predsedu ministerskej rady (vlády) a ministrov vymenuje kráľ. Pred uvedením do úradu predseda ministerskej rady a ministri prisahali vernosť kráľovi a že budú dodržiavať ústavu a zákony. Slovo parlament sa v ústave nespomína. Namiesto toho sa v oddiele sedem spomína Národné predstaviteľstvo, ktoré malo byť zložené zo Senátu a Národného zhromaždenia.¹²² Spôsob volieb upravovalo viacero zákonov: zákon o volebných zoznamoch zo 6. septembra, zákon

¹¹⁷ ŠKANTÍK, Pavel. Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii, s. 42.

¹¹⁸ VEREŠ, Adam et. al. *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augsburského vyznania*, s. 240-247.

¹¹⁹ ŠKANTÍK, Pavel. Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii, s. 43.

¹²⁰ Samuel Starke. In *Národný kalendár na obyčajný rok 1933*, roč. 14, 1932, s. 59.

¹²¹ PETROVIČ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 83.

¹²² *Ustav Kraljevine Jugoslavije*. Beograd : Državna štamparija Jugoslavije, 1931, s. 3, 16, 17, 24.

o voľbe národných poslancov do Národného zhromaždenia z 10. septembra a zákon o voľbe senátorov z 26. septembra 1931. Poslanci Národného zhromaždenia sa podľa ústavy volili slobodne vo všeobecných, rovných a priamych voľbách. Podobne ako v prípade vidovdanskej ústavy nemohli voliť vojaci, dôstojníci, väzni. Nová oktrojovaná ústava podobne ako vidovdanská pripúšťala možnosť voliť aj ženám, ale to sa neuskutočnilo. Voľby neboli tajné, ale verejné, čo umožnilo robiť nátlak na voličov, takže niektorých ľudí to odradilo zúčastniť sa na voľbách. Polícia nútila občanov, aby išli voliť a hlasovali za volebný zoznam vládnej politickej strany. Voliť mohli iba muži, ktorí mali viac ako 21 rokov. Za poslanca mohol byť zvolený každý, kto mal aktívne volebné právo a vek nad 30 rokov. Voľby do senátu sa konali tak, že jednu polovicu senátorov mohol vymenovať kráľ a druhá polovica bola volená v doplnovacích voľbách. Senátorov nevolili občania vo všeobecných voľbách, ale národní poslanci všetkých okresov a miest, banskí poslanci a prednostovia obcí. Za senátora mohol byť zvolený ten, kto mal viac ako 40 rokov, juhoslovanské občianstvo a bol gramotný.¹²³ Podľa článku 59 ústavy všetci zvolení členovia národného zastupiteľstva sľubovali vernosť kráľovi a že budú zachovávať jednotu národa, nezávislosť štátu a ústavu.¹²⁴

Článok 13 ústavy umožňoval občanom združovať sa, ale nemohli zakladať politické strany a telovýchovné spolky na náboženskom, plemennom alebo regionálnom základe.¹²⁵ Podľa volebného zákona dve tretiny poslaneckých mandátov automaticky získala víťazná kandidátka a len zvyšok sa mal rozdeliť proporcionálne medzi ostatné politické strany. Takýmto spôsobom sa mala stabilizovať vláda a obmedziť opozícia.¹²⁶ Prvé voľby do parlamentu podľa oktrojovanej ústavy a nového volebného zákona boli vypísané na 8. novembra 1931. Podmienky účasti na voľbách boli také zložité, že sa do volieb prihlásila iba vládna kandidátka. Voliči si mohli vybrať kandidátov z jednotnej kandidátky vedenej predsedom vlády generálom Petrom Živkovićom. V celej Juhoslávii sa malo zvoliť 306 poslancov.¹²⁷ V Dunajskom bánstve sa volilo 51 poslancov, čo bol druhý najväčší počet po Sávskom bánstve so sídlom v Záhrebe (58 poslancov).¹²⁸ Kandidátka generála P. Živkovića združovala prevažne zástancov „integrálneho juhoslovanstva“, ale na kandidátke boli aj príslušníci bývalých politických strán, ktorí sa chceli dostať do parlamentu. Samozrejme, museli súhlasiť s vládou politikou.¹²⁹ Predstavitelia bývalých politických strán, ktoré nemohli kandidovať, ako Národnej radikálnej strany, Demokratickej strany, Slovinskej ľudovej strany, Juhoslovanskej moslimskej organizácie a Chorvátskej sedliackej strany, vyzvali ľudí, aby voľby bojkotovali.¹³⁰

¹²³ ĐURĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS, s. 303; *Ustav Kraljevine Jugoslavije*. Beograd : Državna štamparija Jugoslavije, 1931, s. 16.

¹²⁴ *Ustav Kraljevine Jugoslavije*. Beograd : Državna štamparija Jugoslavije, 1931, s. 19.

¹²⁵ Tamže, s. 6.

¹²⁶ ŠESTÁK, Miroslav et. al. *Dějiny Jihoslovanských zemí*, s. 421.

¹²⁷ PETROVIĆ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 73.

¹²⁸ Zákon o voľbe poslancov. In *Národná jednota*, roč. 12, 1931, č. 48, s. 1.

¹²⁹ ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra, s. 121.

¹³⁰ PETROVIĆ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 84.

Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva v Juhoslávii na svojej konferencii 10. októbra 1931 v Novom Sade vyzval slovenských voličov, aby si pri voľbách splnili svoju občiansku povinnosť a išli voliť. Predstavitelia poradného výboru považovali svoj politický program za juhoslovanský a predpokladali, že tento program zastávali aj všetci kandidáti jednotnej kandidátky. Členovia poradného výboru sa neviazali na jednotnú kandidátku ako celok ani na jednotlivých kandidátov, ale ponechávali voličom slobodnú vôľu, koho budú voliť. Od voličov očakávali, že budú voliť takého slovanského kandidáta, ktorý bude mať najviac porozumenia a dobrej vôle podporovať slovenské kultúrno-školské záujmy. Keďže v tých oblastiach, kde žili Slováci, neboli Chorváti, Maďari a Nemci na vládnej kandidátke, v praxi to znamenalo voliť srbského politika. Výzvu potom publikovali na titulnej strane *Národnej jednoty* 14. októbra 1931.¹³¹

V každom okrese mohlo byť viacero kandidátov. S veľkou podporou Slovákov v Novosadskom okrese bol zvolený verejný notár z Nového Sadu Branko Nikolić a za jeho náhradníka advokát z Nového Sadu Matej Macák. V Odžackom okrese bol zvolený Oto Gavrilović a za náhradníka správca filiálky Slovenskej banky v Pivnici Michal Rúžek. V ostatných okresoch Slováci nemali svojich kandidátov.¹³² V polovici novembra 1931 bol v parlamente vytvorený poslanecký klub, ktorý vypracoval program a pravidlá novej politickej strany, ktorá dostala pomenovanie Juhoslovenská radikálna sedliacka demokracia. Program bol vypracovaný v duchu ústavy z 3. septembra 1931 a zákona o združovaní z 18. septembra 1931.¹³³

Voľby do senátu sa uskutočnili 3. januára 1932 v hlavných mestách jednotlivých bánstiev. Bolo zvolených 46 senátorov. Kráľ Alexander vymenoval 26 senátorov, takže prvý senát mal spolu len 72 senátorov.¹³⁴ Kvôli volebnému zákonu sa Slováci vo Vojvodine na voľbách do senátu nezúčastnili podobne ako ani väčšina občanov Juhoslávie.

Obecné voľby v roku 1933

Diktatúra kráľa Alexandra a zmeny, ktoré uskutočnil vo verejnej správe, sa dotkli aj obecného zriadenia. Už 6. januára 1929 bol vydaný zákon o zmene zákona o obciach a oblastnej samosprávy. Dovtedy sa obce v Juhoslávii riadili právnymi predpismi z čias Rakúsko-Uhorska, Srbského kráľovstva a Čiernohorského kráľovstva. Vo Vojvodine sa obce riadili podľa (uhorského) XXII. zákonného článku z roku 1866. Podľa nového zákona z roku 1929 bola zrušená dovtedajšia obecná samospráva a obecná správa. Obecní notári boli zbavení úradu. Veľkí župani mali vymenovať komisárov, ktorí mali spravovať obecné záležitosti. 12. februára 1929 bol schválený zákon o zmenách a doplnkoch zákona o obciach. Tento zákon umožnil spájanie a vytváranie nových obcí a zmenu hraníc obcí. Nový zákon o obciach bol schválený až 14. marca 1933. Podľa tohto zákona boli obce samosprávne územné celky a právnické osoby. Každá obec mala mať minimálne 3 000

¹³¹ Slovenským voličom! In *Národná jednota*, roč. 12, 1931, č. 82, s. 1.

¹³² Poslanci zvolení v Dunajskej bánovine. In *Národná jednota*, roč. 12, 1931, č. 90, s. 1.

¹³³ LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu*, s. 90.

¹³⁴ PETROVIĆ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 73.

obyvateľov s výnimkou, keď to neumožňoval terén. Počet členov obecných výborov („*opštinski odbor*“) závisel od veľkosti: 24 výborníkov („*odbornik*“) v obciach od 3 000 do 5 000 obyvateľov, 30 výborníkov v obciach od 5 000 do 8 000 obyvateľov a 36 výborníkov v obciach s viac ako 8 000 obyvateľmi. Obecné výbory boli volené vo všeobecných, priamych a verejných voľbách na tri roky. Voliť mohli obyvatelia, ktorí mali volebné právo, viac ako 25 rokov a neboli vylúčení z volieb (ako napríklad obecní úradníci, pracovníci a prenajímatelia obecných statkov).¹³⁵ V deň volieb, deň pred nimi a deň po nich sa nesmel čapovať („*točiť*“) alkohol v krčmách. V prípade, ak sa v obci na voľbách zúčastnila iba jedna kandidátska listina, tak boli zvolení všetci výborníci. Ak bolo viacero kandidátskych listín, tak 2/3 mandátov dostala kandidátka s najväčším počtom hlasov. Zvyšok sa rozdelil medzi ostatné kandidátske listiny.¹³⁶ Obecné výbory boli uznášaniaschopné, keď bola prítomná nadpolovičná väčšina výborníkov. Rozhodovalo sa väčšinou hlasov. Na čele obce bol predseda obce, ktorého vyberali obecní výborníci. Obecnú správu tvorili predseda obce a najviac piati zvolení výborníci. V slovenských obciach sa na označenie predsedu obce používalo slovo richtár. Do obecných právomocí patrila: správa obecného majetku, starostlivosť o obecné dopravné zariadenia, starostlivosť a podpora chudobných osôb, starostlivosť o zdravie a hygienu obyvateľstva, dobytká a prostredia, zásobovanie potravinami, rozvoj hospodárstva a podnikov, výstavba škôl, čítární a knižníc, zriaďovanie kultúrno-osvetových spoločností, prednášky a iné.¹³⁷ Aj keď Slováci pre svoj malý počet nemohli ovplyvniť celoštátnu alebo regionálnu politiku, mohli ovplyvniť aspoň obecné záležitosti. Uvedomili si to aj v redakcii *Národná jednota*. Deň pred voľbami publikovala úvodník *Pred obecnými voľbami*, v ktorom sa uvádzalo: „*Priamo pre nás Slovákov, pre naše obce obecné voľby majú veľký význam, veď tu ide o to, či sa do obecných výborov dostanú ľudia, ktorí majú nielen pochopenie pre hospodárske, sociálne otázky obce, ale ktorí sa nechovajú odmietave ani voči našim národným, kultúrnym potrebám. Veď z obecných výborov sa volia školské odbory, ktorým patrí starosť o naše školy a tiež i o osvetovú činnosť na dedine. Práve preto potrebujeme do výboru ľudí rozumných, majúcich pochopenie pre kultúru, pre napredovanie našich obcí, pre záujmy všetkých občanov. My potrebujeme aj hmotnú podporu pre uskutočňovanie ľudovýchovného programu pre naše obce, a túto nemôžeme dostať z inej strany, len od našich obcí... A preca, treba vedieť, že sú určité, minimálne požiadavky kultúrneho rázu, ktorých ignorovanie znamenalo by ohrozenie osvetového napredovania našich obcí. Úspory sú potrebné a rovnováha financií je znakom zdravého základu obce, ale škrtat' sa nemajú len výlučne potreby kultúrneho rázu. Toto treba dnes povedať jasne a bez demagógie... Prajeme si teda, aby sa do našich obcí dostali rozumní ľudia, ktorí nebudú za každú cenu a pri každej príležitosti uplatňovať zásadu „nenačim“, ale budú vedieť vykonať osožnú prácu v prospech hospodárskeho, sociálneho a kultúrneho pokroku našich obcí... nech volia ľudí, ktorí doterajšou svojou prácou dokázali, že vedia*

¹³⁵ PETROVIČ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 146-152.

¹³⁶ Obecné voľby. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 39, s. 3.

¹³⁷ PETROVIČ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije*, s. 146-152.

a chcú pracovať za všeobecné dobro a že majú smyslu a pochopenia i pre naše národné záujmy a potreby.“¹³⁸ Je zaujímavé, že v čase kráľovej diktatúry až do zániku kráľovskej Juhoslávie v roku 1941 mali obce väčšie kompetencie ako počas vlády komunistov po roku 1945 alebo v súčasnosti.

8. októbra 1933 sa v Dunajskom, Drinskom, Savskom a Prímorskom bánstve konali obecné voľby. V niektorých slovenských obciach sa na voľbách zúčastnila iba jedna kandidátka, v niektorých dve. V najväčšej slovenskej obci Petrovec v Báčke sa na obecných voľbách zúčastnila len kandidátka Juhoslovanskej nacionálnej strany. Vytvorená bola po dohode medzi Roľníckym združením, Remeselníckym spolkom, Obchodníckym spolkom a Agrárnym združením (teda stavovskými združeniami). Druhú kandidátku, ktorú podala Juhoslovanská národná strana, prislúchajúci súd zamietol z formálnych dôvodov, „lebo nebola podaná v zmysle zákonného nariadenia“, ¹³⁹ a tak sa na voľbách nemohla zúčastniť. V niektorých obciach, ako napr. v Pivnici, ktorá bola prevažne slovenská, sa na spoločnej kandidátke nachádzali predstavitelia rôznych národov¹⁴⁰ a v iných zmiešaných obciach, ako napr. v Hajdušici, nie.¹⁴¹ V sriemskej Starej Pazove, kde žili okrem Slovákov aj Srbi a Chorváti, sa proti vládnej kandidátke Viktora Ruppá postavila „Meštianska“ kandidátka na čele so Slovákom Pavlom Brtkom. Zvítazil V. Ruppá.¹⁴² Podľa vládnej štatistiky sa na obecných voľbách v Dunajskom bánstve zúčastnilo 65 % voličov, pričom vládna Juhoslovanská nacionálna strana získala 94,4 % hlasov a opozícia 3,6 % hlasov. Kandidátky vládnej Juhoslovanskej nacionálnej strany zvítazili v 757 obciach a opozícia v 33 obciach. Účasť na voľbách bola v slovenských obciach početná, aj keď okolnosť, že v mnohých obciach bola len jedna kandidátka, vplývala na hlasovanie. Výsledky volieb v jednotlivých obciach, kde žil väčší počet Slovákov, boli nasledovné:

BÁČKA:

Petrovec: Listina Juhoslovanskej nacionálnej strany: Juraj Častven 247 hlasov, opozícia –.

Kysáč: Ján Medveď 235, Jozef Privizer 209.

Kulpín: Daniel Chalupka 401, Pavel Šimo 119.

Pivnica: Michal Thýr 986 (spoločná listina Slovákov, Srbov a Nemcov).

Hložany: Pavel Ďuriš 235.

Silbaš: Mladen Tutorov 335, Sava Leškov 310 (obaja Srbi).

Selenča: Ján Mesároš 358, Štefan Vrabčeniak 285.

Laliť: D. Jovanović 220 (Srb).

Bajša: Ján Rimár 634, Obrad Berić 176.

BANÁT:

Kovačica: Pavel Čížik 849.

Padina: Ján Petráš 346.

¹³⁸ Pred obecnými voľbami. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 40, s. 1.

¹³⁹ Obecné voľby. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 40, s. 2.

¹⁴⁰ Obecné voľby v Dunajskej bánovine. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 41, s. 1.

¹⁴¹ Dopis z Hajdučice. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 41, s. 2.

¹⁴² Víťazstvo p. Dr. Viktora Ruppá v St. Pazove. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 41, s. 2.

Aradáč: Ján Litavský 662, Grga Marjanov 439.
Slovenský Alexandrovec: Ján Kollár 107, Ondrej Tomek 86.
Vojlovica: Peter Lutz.
Biele Blato: Štefan Kolek 502.
Hajdušica: Michal Vzdychan 229, Peter Kurtz 221.

SRIEM:

Stará Pazova: Dr. Viktor Rupp 663 (asi Chorvát), Pavel Brtka 422.
Ilok: Stanko Matković 392 (asi Chorvát).
Erdevík: Ď. Širadović 509, Petar Belić 455 (pravdepodobne Srbi).
Binguľa: Živan Čatić 217.
Bóľovce: Vlada Radovan: 304.
Šíd: M. Rakić 702.¹⁴³

Schválenie ústavy v roku 1931 a následné voľby v rokoch 1931 – 1933 znamenali uvoľňovanie diktatúry. Aj napriek tomu, že vo voľbách kandidovala iba jednotná kandidátka na čele s kráľovým protežantom generálom P. Živkovićom, aj v parlamente sa postupne začala formovať opozícia. Okrem srbskej a chorvátskej opozičnej skupiny vznikla aj juhoslovanská skupina. V Juhoslávii sa zvýšil počet nepokojov a protivládnych akcií v Srbsku, Slovinsku, Bosne, Chorvátsku a vo Vojvodine. V januári 1933 bola zverejnená rezolúcia (schválená 28. decembra 1932) regionálnych politikov rôznej etnickej príslušnosti z Nového Sadu, ktorá odsudzovala ekonomické zneužívanie Vojvodiny a Sriemu a požadovala autonómiu Vojvodiny. Vojvodina a Srieň mali tvoriť jednu územnú jednotku. Srbskí politickí predstavitelia v Belehrade odsudzovali túto rezolúciu. Naopak predseda Chorvátskej sedliackej strany Vlatko Maček prejavil sympatie a pochopenie pre požiadavky autonómie Vojvodiny.¹⁴⁴ Nepodarilo sa nám zistiť, v akej miere sa na vypracovaní tejto rezolúcie podieľali aj vojvodinskí Slováci. Signatárom tejto rezolúcie bol však právnik a neskorší prvý predseda Matice slovenskej v Juhoslávii Ján Bulík.¹⁴⁵ Slovenská tlač vo

¹⁴³ Obecné voľby v Dunajskej bánovine. In *Národná jednota*, roč. 14, 1933, č. 41, s. 1.

¹⁴⁴ ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra, s. 123-124. Tiež pozri nasledovné: RADOJEVIĆ, Mira. Srpsko-hrvatski spor oko Vojvodine 1918 – 1941. In *Istorija 20. veka*, roč. 14, 1996, č. 2, s. 52 a 60; DIMIĆ, Ljubodrag. *Istorija srpske državnosti (Knj 3) : Srbija u Jugoslaviji*. Novi Sad : Srpska akademija nauka i umenosti, Ogranak u Novom Sadu : Beseda : Društvo istoričara Južnobačkog i Sremskog okruga, 2001, s. 150.

Pri vzniku Juhoslávie bolo etnické zloženie Vojvodiny nasledovné: Srbi a Chorváti 502 415 (36,80 %), Maďari 376 107 (27,71 %), Nemci 316 107 (23,10 %), Rumuni 69 530 (5,10 %), Slováci a Česi 48 666 (3,30 %), Židia 19 069 (1,40 %), Rusíni 11 471 (0,80 %). Srbi a Chorváti boli považovaní za jeden národ. Odhaduje sa, že Srbov bolo okolo 400 000, čo činí necelých 30 % z celkového počtu obyvateľov. Podobne Slováci a Česi boli považovaní za jeden národ. Zdroj: GAČEŠA, N. L. Demografске i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 50-51.

¹⁴⁵ DRUGA, Ondrej. Odbojové aktivity vojvodinských Slovákov v rokoch 1938 – 1941. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum, 2021, s. 43.

Vojvodine, ani spoločenskopolitické noviny *Národná jednota*, vychádzajúce v Petrovci, o schválenej rezolúcii vôbec neinformovali. Hoci si slovenskí politickí predstavitelia uvedomovali zlé postavenie Vojvodiny, sústredili sa len na úzke slovenské problémy a deklarovali podporu juhoslovanskému štátu. Proti „*samostatnosti*“ Vojvodiny sa neskôr vyjadrili niektorí srbskí politici a verejní pracovníci. Prejav proti „*separatistickému programu*“ podpísali napríklad predseda národného zhromaždenia Stevan Čirić, predseda akadémie vied Dr. B. Gavrilović, niekoľko univerzitných profesorov, lekárov, inžinierov, obchodníkov. Zo Slovákov tento prejav podpísali Dr. Vlad. Vereš, lekár v Starej Pazove, a Dr. M. Macák, advokát v Novom Sade.¹⁴⁶

Mnohé strany, ktoré jestvovali pred rokom 1929, začali v roku 1933 s tichým súhlasom úradov obnovovať svoju činnosť. Oficiálne jestvovala len Juhoslovanská nacionálna strana a neoficiálne sa obnovili staré strany.¹⁴⁷ Slovenská národná roľnícka strana spred roka 1929 už nebola obnovená a Slováci, až do obsadenia Juhoslávie Nemeckom a jeho spojencami v apríli 1941, už neiniciovali, ani nezaložili vlastnú politickú stranu. V zastretej forme nielenže sa politické strany obnovili, ale sa zúčastnili aj na nasledujúcich voľbách v roku 1935. Aj keď oficiálne vo voľbách figurovali len zoznamy jednotlivých volebných listín vedených politickými vodcami, v skutočnosti išlo o politické strany. Volebný zákon preferoval víťaznú stranu, ktorej bola prisúdená väčšina poslaneckých mandátov. Ostatné poslanecké mandáty získali zvyšné strany. V dôsledku tohto volebného systému sa do parlamentu dostalo málo strán, čo na určitú dobu stabilizovalo politickú situáciu, ale nie nadtľho. Situácia sa opäť vyostrila po atentáte na kráľa Alexandra I. v Marseille vo Francúzsku 9. októbra 1934. Atentát na kráľa spáchali členovia chorvátskych ustašovcov a macedónskej organizácie VMRO, ktoré neboli spokojné s postavením Chorvátska a Macedónska v Juhoslávii.¹⁴⁸ Kráľ Alexander I. zraneniu podľahol, čo vyvolalo šok v Juhoslávii a zo začiatku vlnu solidarity so zavraždeným kráľom a jeho rodinou. Vzhľadom na to, že jeho syn Peter bol maloletý, bola ustanovená regentská rada, v ktorej mal najväčší vplyv kráľov bratranec regent Pavol (Pavle Karađorđević). Následnú vnútropolitickú krízu sa juhoslovanská vláda snažili riešiť zostrením policajného teroru. To najprv oslabilo medzinárodnopolitické postavenie Juhoslávie, ktorá sa postupne odpútala od Francúzska a Malej dohody a začala nadväzovať kontakty najprv s Talianskom a Bulharskom a neskôr s nacistickým Nemeckom, ktorého hospodársky vplyv v Juhoslávii nakoniec prevládol.

¹⁴⁶ Proti autonómii Vojvodiny. In *Národná jednota*, roč. 17, 1936, č. 3, s. 2.

¹⁴⁷ ŠESTÁK, Miroslav et. al. *Dějiny Jihoslovanských zemí*, s. 424.

¹⁴⁸ Ustaša – Chorvátske revolučné hnutie (hovorovo ustašovci) bolo chorvátske ultranacionalistické fašistické politické hnutie. Organizácia bola založená v roku 1930 v Taliansku a jej cieľom bolo vytvorenie samostatného chorvátskeho štátu ako odpoveď na srbskú hegemoniu a útlak v Juhoslávii. Vodcom ustašovcov bol Ante Pavelić. V roku 1941 ustašovci prevzali moc v tzv. Nezávislom štáte chorvátska za pomoci fašistického Talianska a nacistického Nemecka. VMRO – Vnútorná macedónska revolučná organizácia založená v roku 1893.

Zoznam použitých prameňov a literatúry

Publikované pramene

Ustav Kraljevine Jugoslavije. Beograd : Državna štamparija Kraljevine Jugoslavije, 1931, 39 s.

Dobové periodiká

Čechoslovák, rok 1932.

Evanjelický hlásnik, roky 1928 a 1932.

Národná jednota, roky 1929 – 1934

Národný kalendár na obyčajný rok 1931 a 1933.

Náš život, rok 1933.

Literatúra

DIMIĆ, Ljubodrag. *Istorija srpske državnosti (Knj 3) : Srbija u Jugoslaviji*. Novi Sad : Srpska akademija nauka i umenosti, Ogranak u Novom Sadu : Beseda : Društvo istoričara Južnobačkog i Sremskog okruga, 2001, 472 s. Bez ISBN.

DRUGA, Ondrej. *Odbojové aktivity vojvodinských Slovákov v rokoch 1938 – 1941*. Báčsky Petrovec : Slovenské vydavateľské centrum; Nový Sad : Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, 2021, 268 s. ISBN 978-86-87947-54-2.

DORĐEVIĆ, Miroslav. Istorijat izbora u Kraljevini SHS i Kraljevini Jugoslaviji. In *Strani pravni život*, roč. 57, 2013, č. 3, s. 293-309. ISSN 0039-2138.

GAČEŠA, Nikola L. 1993. Demografske i socialne prilike u vreme prisajedinjenja Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918 godine. In *Prisajedinjenje Vojvodine Kraljevini Srbiji 1918*. Novi Sad : Muzej Vojvodine, Institut za istoriju Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, 1993, s. 49-57.

JANKOV, Dragomir. *Vojvodina propadanje jednog regiona*. Novi Sad : Graphica Academica, 2004, 119 s. ISBN 86-85219-00-0.

JOVANKOVIĆ, Samuel. Poradný výbor Slovákov Dunajského bánstva. In BAJA-NÍK, Stanislav (ed.). *Dr. Janko Bulík, vlastenec, demokrat a martýr*. Martin : Matica slovenská, 2007, s. 59-74. ISBN 978-80-7090-860-0.

KMEŤ, Ján. Päťdesiat rokov slovenského národného gymnázia v Petrovci. In SPEVÁK, Juraj (ed.). *Pamätnica, 50 rokov slovenského národného gymnázia v Petrovci*. Báčsky Petrovec : Vydalo Slovenské gymnázium v Petrovci pri príležitosti 5. výročia založenia v októbri 1969, s. 21-136.

LABÁTH, Andrej. *Naša politika od prevratu dodnes*. Petrovec : Kníhtlačiareň úč. spol v Petrovci, 1932, 104 s.

PETROVIĆ, F. Milić. *Državni rodoslov Kraljevine Jugoslavije / SHS 1918 – 1941*. Beograd : Prosvetni pregled, 2008. 439 s. ISBN 978-86-7055-072-8.

RADOJEVIĆ, Mira. Srpsko-hrvatski spor oko Vojvodine 1918 – 1941. In *Istorija 20. veka*, roč. 14, 1996, č. 2, s. 39-73. ISSN 0352-3160.

SIRÁCKY, Ján. *Dlhé hľadanie domova*. Martin : Matica slovenská, 1985, 527 s.

ŠESTÁK, Miroslav et. al. *Dějiny Jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998, 756 s. ISBN 80-7106-266-9.

ŠKANTÍK, Pavel. Dejiny Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii. In STRUHÁRIK, Juro (ed.). *Pamätnica. Päťdesiat rokov samostatnosti Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v SFR Juhoslávii 1921 – 1971*. Nový Sad : Biskupský úrad Slov. evanj. a. v. cirkvi v Juhoslávii, 1971, s. 9-54.

ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Diktatúra kráľa Alexandra. In *Historické štúdie k životnému jubileu Herty Tkadlečkovej*. Bratislava : Stimul, 2011, s. 100-133. ISBN 978-80-8127-015-4.

ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Legitimizácia diktatúry kráľa Alexandra v kázňach Igora Branislava Štefánika. In DANIS, Miroslav, ed. *Historické štúdie*. Bratislava: Stimul, 2011. Acta historica Posoniensia, 16, s. 230-237. ISBN 9788081270246.

ŠKORVÁNKOVÁ, Eva. Legitimizácia diktatúry kráľa Alexandra Karadjordjevića (popularizovanie vládnuceho rodu v učebniciach dejepisu v medzivojnovom období). In *Acta historica posoniensia XIII*, Bratislava, 2010, s. 171-200. ISBN 978-80-89236-87-9.

VEREŠ, Adam et. al. *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev augšpurského vyznania v Kráľ. Juhoslovanskom v slove a v obrazoch*. Petrovec : Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve juhoslovanskom, 1930, 247 s.

TKÁČ, Ján. Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1924. In *Historický zborník, vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 33, 2023, číslo 2, s. 41-77. ISSN 1335-8723.

TKÁČ, Ján. Politický život Slovákov vo Vojvodine v rokoch 1924 – 1929. In *Historický zborník, vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 34, 2024, č. 2, s. 88-125. ISSN 1335-8723.

TKÁČ, Ján. Slovenské ľudové školstvo vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941. In *Nový život. Mesačník pre literatúru a kultúru*, roč. 71, 2019, č. 11-12, s. 24-31. ISSN 0351-3610.

TKÁČ, Ján. Slovenské školstvo vo Vojvodine v rokoch 1918 – 1941. In *Historický zborník. Vedecký časopis o slovenských národných dejinách*, roč. 29, 2019, č. 2, s. 28-44. ISSN 1335-8723.

TKÁČ, Ján Vznik a pôsobenie Matice slovenskej v Juhoslávii (Vojvodine) v rokoch 1932 – 1941. In *Nový život. Mesačník pre literatúru a kultúru*, roč. 65, 2013, č. 3-4, s. 52-57. ISSN 0351-3610.

TKÁČ, Ján. Účinkovanie Matice slovenskej vo Vojvodine v rokoch 1932 – 1941. In *Matica slovenská v národných dejinách. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Matica slovenská v národných dejinách 26. – 27. 2. 2013 Martin*. Martin : Matica slovenská, 2013, s. 363-372. ISBN 978-80-8128-086-3.

PhDr. Ján Tkáč, PhD.
Univerzitná knižnica v Bratislave
tkac1985@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0008-3018-9752>